

נוקב מרגליות

לשון הקודש - המפתח לאמת

אשר חיברתיו בסייעתא דשמיא
בעזרת החונן לאדם דעת
אלדד נקר
מחבר הספר 'עצמותי תאמרנה'

פניה"ק ירושלים
תשפ"ב

לתשומת לב

הספר עשוי לקריאה רציפה או לפי נושאים. לשם כך, בנוסף לתוכן ענינים מפורט, ערכנו 'קונטרס הערכים' ובו למעלה מ-1500 מילים הסדורות כמילון, וכן 'מפתח המקורות', פסוקים ומאמרי חז"ל

בכל עניני הספר ניתן לפנות למחבר:

eldadnkr@gmail.com | 0533102644

כמו כן ניתן להאזין לשיעורי המחבר
דרך מערכת 'קול הלשון'

כל הזכויות שמורות למו"ל

©

היות והושקע בספר זה הון רב ויגיעה רבה, על פי דין תורה ולהבדיל הזכויות הבינלאומיות, אנו אוסרים כל הדפסה, העתקה או אחסנה במאגרי מידע כל שהן מספר זה ללא קבלת רשות מפורשת.

הוצאה לאור:

טקסט רץ. הוצאה לאור

039-111-444

הגהת הניקוד: הרב יעקב לויפר

עימוד: צ. שלוש

איורים: ו. וייסבקר

הדפסה והפצה - יפה נוף

מהדורה זו מוקדשת
לעילוי נשמת אמי

מרת **רות בת חנה** ע"ה,

שהשיבה את נשמתה הזכה לבוראה בשעת רצון
שב"ק פרשת וארא כ"ח בטבת תש"פ
ת.נ.צ.ב.ה

ולע"נ:

יעקב בן אברהם
ליבא בת ברוך נתן
רחמים בן יצחק
סולטנה בת עיישה

ואלו יעמדו על הברכה

הידידים שנדבם לבם לסייע בהוצאת הספר

הר"ר הלל רוטנברג

ר' בעז נקר

ר' אלי בש

ר' מאיר גו'רנו

ר' דוד כוסכס

ר' יעקב שרביט

ר' דוד דרוויש

זכות התורה תגן בעדם ובעד כל אשר להם ימלא
הקב"ה כל משאלות לבם לטובה ולברכה, בכל אשר
יפנו ישכילו ויצליחו מתוך שמחה ובריאות.

מתוך ההסכמות לחיבורים הקודמים

'עצמותי תאמרנה' והקונטרס 'מחר יהיה מאוחר'

הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל: "מזכה הרבים, כש"ת הרב אלדד נקר שליט"א, אשר פועל כמה שנים בקרב אחינו בני ישראל לעורר ולחזק ידי עובדי ה'... יהי רצון שחפץ ה' בידו יצלח לברך על המוגמר בקרב ימים, ועוד יפוצו מעינותיו חוצה בבריאות איתנה ונהורא מעליא".

אודייה יוסף

הגאון רבי יהושע נויבירט זצ"ל: "לידידי ר' אלדד נקר שליט"א, רבות ראיתי בספרך 'עצמותי תאמרנה', וממש התפעלתי ממעשה ידיך... וב"ה זכית לעשות כן, לקדש שם שמים ברבים".

הגאון רבי דב יפה זצ"ל: "שמחתי שהנך קרוב להוציא את ספרך החשוב בשם 'עצמותי תאמרנה'... וכבר העידו רבנים חשובים על חשיבותו הגדולה של הספר ויהי רצון שהספר יביא רב ברכה וינוצל כראוי".

ישראל

הגאון רבי יהודה עדס שליט"א: "מתוך הכרותי רבת השנים את הרב אלדד נקר מח"ס 'עצמותי תאמרנה'... יתן השי"ת וחפץ ה' יעלה בידו, ונזכה לגאולה שלמה אמן".

ישראל

הגאון רבי ישראל גנס שליט"א: "הוגש לפני ספרו החשוב של הרב אלדד נקר שליט"א העוסק בשילוב המופלא בין הגוף והנפש ובהשפעת הגומלין שביניהם. והנה באשר ת"ח חשוב פעיה"ק ירושלם ת"ו עבר על כולו ומצאו מלא וגדוש, אשר על כן אף ידי תיכון עמו לברכו לרגל הוצאת ספר מלא ענין זה".

ישראל

הגאון רבי נחום רוטשטיין שליט"א: "לידידי היקר איש אשר רוח בו ההוגה בנפלאותיו יתברך... נהנתי לראות פרי עמלכם אשר יגעתם ומצאתם להתבונן בכינה יתרה דבר מתוך דבר... להאיר עיני אנשי המדע באספקלריא המאירה היאך שבתורתנו הקדושה הכל גנוז וטמיר".

ישראל

הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א: "בא לפני הרב אלדד נקר שליט"א עם ספר 'עצמותי תאמרנה' ועם קונטרס 'מחר יהיה מאוחר', ובספר מתאר את הסכנות שיש בתקשורת החדשה שמכניסה את תרבות המערב החדשה לתוך ביתינו... ואין ספק שהספר עם הקונטרס יחד יביאו תועלת גדולה לכלל".

ישראל

מכתבו של הגאון רבי משה שפירא זצוק"ל
לספר 'עצמותי תאמרנה'

ה'תשס"ג י"ב אדר א' | ירושלים

י. צ. ז. א. ה. ה.
הפלאה זעשאה (כפ"י הרמ"א או"ח סי' ו' הלשון ומפליא לעשות) בהתבונן בפלאותיו ית' בחיבור הנשמה והגוף. והנה הורונו חז"ל (בב"ר כ"ד) עה"פ זה ספר תולדות אדם, אמר ריב"ס עד שאדם הראשון ה' מוטל גולם לפני מי שאמר והי' העולם הראה לו דור דור ודורשיו דור דור ומנהיגיו שנא' 'גולמי ראו עיניך וכו', הרי שחכמה נפלאה ונשגבה היתה טבועה בגופו של אדה"ר עוד טרם שניתנה בו נשמה, ואחר שאותו גוף נעשה בן מוות וסופו לעפר ניטל ממנו כ"ז אבל בודאי רושם כלשהו נשאר ועדיין גנוזה בגוף רשימת חכמה נעלה ועלינו לגלותה. י"שר כוחך על עבודתך הגדולה ויתן השי"ת ויתעוררו רבים על ידך לחבר הדברים לשרשם ולקיים מבשרי אחזה א' ויתקדש ש"ש על ידך, ואתה שהנך עסוק בגמילות חסדים שבגופו באופן נעלה תזכה ותראה בגודל שחרם של גומלי חסדים

ה'תשס"ג י"ב אדר א' | ירושלים

משה שפירא

ירושלים י"ד מרחשון תשס"ו
ידידי ר' אלדד הי"ו

הפלאה לעשות (כפ"י הרמ"א או"ח סי' ו' הלשון ומפליא לעשות) בהתבונן בפלאותיו ית' בחיבור הנשמה והגוף. והנה הורונו חז"ל (בב"ר כ"ד) עה"פ זה ספר תולדות אדם, אמר ריב"ס עד שאדם הראשון ה' מוטל גולם לפני מי שאמר והי' העולם הראה לו דור דור ודורשיו דור דור ומנהיגיו שנא' 'גולמי ראו עיניך וכו', הרי שחכמה נפלאה ונשגבה היתה טבועה בגופו של אדה"ר עוד טרם שניתנה בו נשמה, ואחר שאותו גוף נעשה בן מוות וסופו לעפר ניטל ממנו כ"ז אבל בודאי רושם כלשהו נשאר ועדיין גנוזה בגוף רשימת חכמה נעלה ועלינו לגלותה. י"שר כוחך על עבודתך הגדולה ויתן השי"ת ויתעוררו רבים על ידך לחבר הדברים לשרשם ולקיים מבשרי אחזה א' ויתקדש ש"ש על ידך, ואתה שהנך עסוק בגמילות חסדים שבגופו באופן נעלה תזכה ותראה בגודל שחרם של גומלי חסדים

בברכה מקרב לב ובידידות, משה שפירא

הגאון מוהר"ר שלמה ידידיה זעפראני שליט"א

Shlomo Yedidya Zahafrani

Rav of Kehilot Ameley HaTorah
Rosh-Kollel & Av Beit Din Keter Torah

שלמה ידידיה זעפראני

נשיא קהילות "עמלי התורה"
ר"כ ואב"ד "כתר תורה"

בס"ד ז' אייר תשפ"ב כ"ב למטמוני"ם

מכתב ברכה

הנני לברך את ידידי היקר והנעלה לשם ולתהילה מעלת הרב **אלדד נקד שליט"א**

ביודעו ומכירו קא אמינא כי הנ"ל צנוע ומעלי ואשר יראתו קודמת לחכמתו וזכה במשך שנים רבות להסתופף באהלה של תורה ולהתדבק בגדולי החכמים והרבנים ועל כולם כמוה"ר הגה"צ משה שפירא זצ"ל, וגם לרבות כי בכח דיבוק זה זכה לעלות ולהתעלות במעלות התורה והיראה ולחדור פנימה אל פנימיות קדושתה.

ועתה הראני חיבור נפלא שעומד להוציא לאורה ואשר פיו יקבנו "**נזקק מרגליות**" וחיבור זה הראה את החיות התורנית שקיימת בלשון הקודש ואשר בה כלולים יסודות האמונה ותורתנו הקדושה אשר מכח צירוף אותיותיה ידע בעלאל לערף ולבנות את המשכן ולקיים 'מקדש ה' כוננו ידוך' כעירוף האותיות שבהם נבראו שמים וארץ.

עברתי בין בתריו אחת הנה ואחת הנה וברכתי על ספרו ברכת הנהגין גלייה לדרעיה ונפל נהורא בני מדרשא כל הרואה אומר ברקאי.

ואמינא לפעליה יישר חפץ ה' בידו יצלה להגדיל תורה ולהאדירה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא וכל טוב סלה אכי"ר.

ביקרא דאורייתא

שלמה ידידיה
אמרי יעקביו דאמרי כי
בלאאמור"י זעפראני

מוהר"ר המשגיח הגאון רבי חיים וולקין שליט"א

Rabbi Chaim Walkin
7 Kassuto st.
Jerusalem

הרב חיים וואלקין
רחוב קאסוטו 7
ירושלים

302

היינו אמונו"ם, יוצא פניה קצת את עינינו אומרים
שזמן לזמן שמים וארץ, כוח יצירה האפיקים
של אוריו (הגאונים) לבי טוח עינינו הרב אצלנו לקיטיה
שנתחילנו (מתעצמים הנחמה) בעינינו ול' אצלנו היקר
כיוון ירא שמים, צנוע, והרבה זכות הציבור גשוי קו.
יכבדו השג' שיעורו צדקו קדי ארבעה זכאי אגד ואגד
ויקצט שם שמים עז יבו.

דא עבדי ופא ה' קדו ברוך -
חיים וולקין

קמח דע הנחמה
שג"ד

הנה אמרו ז"ל, יודע היה בצלאל לצרף אותיות שבהן נבראו שמים וארץ, כוח יצירה האלקית של אותיות התורה. נכיר טובה ליד"נ הרב אלדד נקר שיחי', שפתח לנו פתח לעולם הפנימי הזה. ור' אלדד היקר הוא ירא שמים, צנוע, והרבה זכות הציבור תלו' בו. יזכהו השי"ת שיפוצו דבריו בבי מדרשא ובכל אתר ואתר ויתקדש שם שמים על ידו.

באהבה וכל הברכות
חיים וולקין
בחודש הנחמה תשפ"א

מאת ידידי הרה"ג עמנואל פלדמן שליט"א
רבה של ק"ק אטלנטה באמריקה

כ"ז אלול תש"פ

This sefer by the Rav Eldad Nakar is an extremely valuable tool for all students of the Talmud and all Bnei Torah, both beginning students and seasoned Talmidei Chachamim.

The material is original, fascinating and perceptive, and is an important addition to the library of all those who wish to enrich their learning and deepen their understanding of the Oral Torah.

ספר זה של הרב אלדד נקר הוא כלי בעל ערך רב לכל לומדי התלמוד ולכל בני תורה, הן למתחילים והן לתלמידי חכמים. החומר מקורי, מרתק והשקפתי, ומהווה תוספת חשובה לספרייה של כל אלו המעוניינים להעשיר את לימודם ולהעמיק את הבנתם בתורה שבעל פה.

עמנואל פלדמן

.....

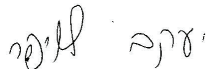
מאת הרה"ג יעקב לויפר שליט"א, מחבר ספר 'משונצינו עד וילנא',
ומאמרים רבים בתחומי לשון הקודש והמסתעף.

כ"ט למטמונים תשפ"ב

עברתי על חלקים מספרו של הרב אלדד נקר נר"ו. וראיתיו מלא מזן אל זן בנושאים חשובים, מרתקים ומעניינים. יורד לנבכי שורשי לשון הקודש וחושף תעלומות וסתרים. שכן לשוננו, כידוע מדברי הר"ן בתחילת מסכת נדרים, אינה שפה הסכמית אלא מהותית, לאמור: כל שורש משקף את משמעות המילה שהוא מייצג. ולכן כשאותו שורש משקף כמה עצמים - אות הוא כי יש ביניהם קשר פנימי ומהותי, וזאת חושף הרב נקר בספרו. יחד עם זאת הוא חותר להראות, כיצד המציאות בכל תחומי החיים משתקפת דרך שורשי לשון הקודש המאירים מבעד למילותיה כתפוחי זהב במשכיות כסף (ראה פתיחת הרמב"ם למורה הנבוכים). יהי רצון שחפצו בידו יצלח, ויזכה לשטוח בפני הקוראים מעט ממעמקיה של לשון הקודש, דבר נחוץ מאוד לנו האמונים על התורה שנכתבה בלשון זו, עליה אמר הרד"ק "קשר לשון הקודש עמוק הוא מאוד".

בברכה

יעקב לויפר

תוכן העניינים

1 מבוא והקדמה

המסע האישי בתוך המילים • האתגר הגדול • עצמותי תאמרנה • מה בין הדקדוק הלשוני לשפת הגוף • 'מחיה השפה העברית' • לשונו של צלם אלקים • ההקבלה בין צורת האותיות לשפת הגוף • לשון הקודש והקוד הגנטי • המבחן הראשון בעולם • לשון של מפלגות • להיות בן אדם • אם רק תחשוב לרגע • לשון העולם הבא.

שער אל"ף

36 פרק א: אגודל

האיגוד הראשון • ריכוז כוחות • מגדל הטומאה • המגדל הפרטי • איש גדול • חמור של פעם • מאזניים של פעם • זהירות קטניות • אל תהיה קטנוני • מגדלים בירושלים • סדר האצבעות • אגודלו של עולם • האחדות מרגיעה • אגודלי הנפש • חשש הזוגות • אגודל לבדד ישכון • אגודלו של הקוף • ביטול הכעס • כתיבה או הקלדה • הכתיבה על פי הסוד.

56 פרק ב: אגרוף

כלאחר יד • הנסתר שבסטירה • סטירה של מצוה • עקרון הצדדים • מי יתכופף ראשון • הצליעה בגלות • כף הדמיון • כה תאמר • מוטל כפגר • גופר נגד פגר • הגריפה והגרפיקה • להחזיק ראש • התגובה הבוגרת • קפוץ ופשוט • מתכנס לתוך עצמו • אגרוף רשע • בן אדם אל תאכזב • גרוע מחיה • אל תקפוץ • קפיצת הדרך • שגעון • לצאת מהקוף • אכזריות דקדושה.

86 פרק ג: אלימות

מלא בעצמו • אלימות רוחנית • מי אלה • אלומות ואלימות.

92 פרק ד: אוזן

תזונה עם משמעות • מרבה דעת מרבה מכאוב • השמיעה בגוף ובנפש • נעשה ונשמע כאחד • מה לעסות • עיסה של אותיות • נמאס לי • המס של הרב • עשה לו כבוד • אומר ועושה • סמיך ונראה • מי המציא את האוזן • אל תתחנף • גבר לא דואג • והחי יתן אל לבו • כל ההתחלות קשות • תחילות לא-ל עליון • ברכת האזינו.

118 פרק ה: אופנה

שעבוד מודרני • ללמוד מהשמש • ארון ללא מידה • ארון של אור • סוד האורך • אורך וצורך • אריכות ימים • קו התאריך • ארוכת בת עמי • אור ואנגריה • אהבה בלעז • הצו או המצוה • מרכבת האופנה • שני פנים לפני • איש עיתי • בעין עקומה • פיהם הכשילים • לפנות ערב • פן אמות • עוצמת הפנימיות • פנים ואחור • אחוריהם ביתה • המלחמה שבעורף • הפנאי של אלקים

- 148 פרק ו: **אכפת**
אכפת לי • לדוד המלך אכפת • הנכפה
- 150 פרק ז: **אכזריות**
ממזרות ואכזריות • עזותו של יש"ו • מה רמז הקב"ה • הרמז שבפרד"ס • לחכימא ברמיזא • האדם והרמש • מבין בלי רמזים • לעשות רושם.
- 159 פרק ח: **אנוש**
איש לא אנושי • מצב אנוס • אשרי אנוש • האישון שבאנוש • דם הדמיון • איך מבטאים וא"ו • ותרנות של חמור • קברני הדבורים • דור דבור על אופניו • ההבדל הדק • סופרלטיב בלשון הקודש • אליון על כל הארץ • אלון חברון ורעיון • רעיון טוב • רעים אהובים • הראיון • שבת שבתון • השגיאה והשגיון • כלל גדול במלאכים • העיגול היוני • בכוח ובפועל • השיא • שד השואה • מתיונים ומתנוונים • ציון ויון • הציונים האמתיים • ירמיהו ואפלטון • חילוניות • מחלת נפש • סליחה או מחילה • רש"י והרפורמים • השנאה והזעם • הומניות.
- 200 פרק ט: **אצבע**
אצבעות הכהנים • מהתת מודע למודע • בצע תחת פצע • לא מצביעים על אנשים • בציעת הפת • מבצע בית המקדש • הצבע של העצב • העצוב האלקי • אצבעות אדם הראשון • הזרת של עשו • חמש אצבעות אלקים • באיזו אצבע מצבים על ספר תורה.

שער בי"ת

- 218 פרק י: **בריונות**
התרברבות • בר טוב • ברברים • בר מצוה • בר מינן • ברבריות גרמנית • עקודים נקודים וברודים • ברוד ברוד • דבר מלכות • הדביר • מופעי בידור
- 229 פרק יא: **ברך**
הברכת גמלים • בן בכור בן פשוט • שלא נכלם • שפל ברך • הכריעה והכרעיים • העתונים של אדום • מערכות ישראל • כריזמה • שקר החן • אשכרוע • אש נכפפת • פיק ברכיים • ללא פקפוק • רגלים אפריקניות • תלמיד חכם מאפריקה

שער גימ"ל

- 248 פרק יב: **גבות**
הגבות והגבול • לתת גיבוי

- פרק יג: גו 250
 צחוק הבהמות • נקודת מבט של בהמה • הגִּוִּיָּה וְהַגִּוִּיָּה • גוי קדוש • גבוה מעל גבוה.
- פרק יד: גולגולת 257
 לגולגלותם
- פרק טו: גולם 258
 חכם וגולם • אות הבלימה • יוד דיו ידו • חכמה או בינה • הגלימה • פריצים שלא הבשילו • עשו הולך למות
- פרק טז: גוף 266
 לא תגוף • המגפה והמגרפה • אור מקיף

שער דל"ת

- פרק יז: דריכות 272
 קרך בדרך • אמבטי קרה • הבוקר והביקורת • הכדור והדרדור • דרור יקרא • מלחמה מדור דור • נדיר ביותר • כדרבונות • שקר קר • הנוצרי שקרס • קריזה

שער ה"א

- פרק יח: הגיון 292
 גומל חסד • הגות והגיון • הגיגי החורבן • העיקר הבריאות • חוגג וממוגג • ההגיון שביגון • מנעו בניכם מן ההגיון • מחמאת הרמב"ם לאשכנזים • מנהגו של הגמון • מעשה בחכם והגמון • ניתוח גרפולוגי לישמעאל ואדום • הכתב היהודי • הגמוניא של מלאכים • מנהג אבותיכם בידכם
- פרק יט: הנפה 310
 ענפים וענבים • ענוים וענבים
- פרק כ: השתרעות 313
 כשיש שכל אין סכל • נקודה אחת שתי הנהגות • שי"ן של שבת • המשכילים והמשיח • א.ס.אס • שבולת סיבולת • מלאכים באלכסון • אוצר בלוס • לך לך • תי"ו תמות תי"ו תחיה • מתהלך בגן • בסיס לחיים • מתבוששת • התבוסה • מת לקחת • מתנבאים במחנה
- פרק כא: התרפסות 336
 ההתרפסות והמרפסת

שער ו"ו

340 פרק כב: ותיק
 תיק הותיק • ותיק בנחמות • התיק של אברהם • תיקו • שתוק • ומתוק האור • תקוה טובה • מקוה ישראל • במרתפי הותיקן • אוקי

שער זי"ן

354 פרק כג: זלילה
 זולל וסובא • מסלסל בשערו • שלשול קטן ועצום • משפחה של שלושה • ויכהו על השל • אבוד שליטה • ותתחלחל אסתר • שלית העולמות • ואתה מושל בכל

362 פרק כד: זקן
 קן הצפור • קינאה צרופה • חבר הקיני • מתחסד עם קונו • הקנאה וההבל • מהות הקנאות • הנקיון שבקין • מה בין כן לקן • לא יתכן • התכנית • תכנת או תקנת • הדיוקן • אריסטו • אתה לא זקן • לא כמו שחשבנו • דבור לקוני • הנוטריקון והנוטריון • המטרוניא

שער חי"ת

382 פרק כה: חזה
 אתה תחזה • פעולת הסחה • מה אתה סח • למה התכוון הערבי • זחוחי לב • חזית וחזית • כסוס שוטף במלחמה • המזוזה והתזוזה • הסוס הסוס • חזות קשה • החזן בחזית • הילולים חילולים • לחיות או להיות • הזיות

401 פרק כו: חיקוי
 חוק באדמה • חיקוי עצום

404 פרק כז: חלוק
 ההבדל הגדול • בחור חלק • עלה קרח • מחלוקת חלקה • לקח ומקח • לקח טוב

410 פרק כח: חליפה
 החליפה והפולחן • ללבוש או לא ללבוש • ארצות המזרח

שער טי"ת

416 פרק כט: טפל
 נטפל אל העיקר • העטופים ללבן • מטפל ומטופל • טיפה ביים

שער יו"ד

- 422 פרק ל: יותר
 בנים מיותרים • בשר נותר • ויותר לבדו • יתום או יתום • כיוונו חיצים אל יתר •
 התייר הגדול • קדש עצמך במותר לך

שער כ"ף

- 430 פרק לא: כבוד
 איש נכבד • נדבך אבנים
 433 פרק לב: כיפה
 מצנפתו של ה'בן איש חי' • הכיפה והכפייה • כיפת השמים

שער למ"ד

- 438 פרק לג: לבוש
 חיות לא מתביישות • ולא יתבוששו • הבושה מעכבת • עד בוש • לעשות תשובה •
 ביש מזל • אל תתבייש • בושת עלומיך תשכחי
 448 פרק לד: ליסטים
 ליסטים שכמוך

שער מ"ם

- 452 פרק לה: מדים
 המידות של הבריאה • צייר עולמי • הניתוח של הטבע • טבע האלקים • בטבעת
 המלך • האסימון • הבעיטה • רפואת הטבע • טבע הטוב • באר היטב • מי אתה טבי
 • גלגולו של כורש • התפילין של טבי • מיתה במידה • עבר הווה עתיד • התהוות
 המוות • סוד העכביש • המתנה ומיתון • כוחו במתניו • מי מפחד מהמוות • נתפרדה
 החבילה • מידה כנגד מיתה • עשו הולך למוד • על מה כל הבכי • התהוות המהות •
 כדי שלא תמות • להיות ולחיות • חוה וחויא • הנחש הניחוש והאינטואיציה • כולו חי
 488 פרק לו: מהלומה
 מכת הלם • התלהבות • בהול על ממנו • חלום בְּלָהָה • מה אמר הסבא לרשב"י
 494 פרק לז: מוֹדְעוֹת
 אין אדם רואה נגעי עצמו • מודעות עצמית • סולם המוֹדְעוֹת • הטי"ת והטיט •
 טוחן בבית האסורים • אדמת כבול • מטאטא ההשמדה • השפחה המיוחסת • מידת

הבטחון • כמטחוי קשת • ההבטחה הגדולה • אל תהיה בוטה • תעשה טובה • בטחון עצמי • בטח או כמובן • הַטָּבַח • חברים לחיים • תפילין מאפריקה • המטיף והמטפף

פרק לח: מוסר 515
המוסר והמסורת

פרק לט: מיטה 518
הנחש שנפל למשכב • הולך בלאט • מיטתו של יעקב • ממיטה למיתה

פרק מ: מלאך 526
מלאכי הטבע • המלאך והמלאכה • מאכל המלאכים • תכונות נפשיות • המלאך מיכאל

שער נו"ן

פרק מא: נעל 532
נעל לנשמה • חכמת ההשתקפות • מעשה רב • הנעלים של הקיסר • בעילת המאכל • גובה ועליונות • עילה עלול ועלילה • בעלי היקר • המהפכה השקטה • עולה עמו • אלקים נעל את הבית

פרק מב: נער 544
והנער נער

פרק מג: נשיקה 546
צורה מגלה צורך • לקראת נשק • הבאר וההתבארות • מעיו של צדיק • עולם של עיי חורבות • נשיקת שונא • מיתת נשיקה • שפתיים ישק • אנשי השוק • ברכיים נוקשות • עם עם ועמעום • חייך קודמים • איוב באויב נתחלף לי?! • שורש העמימות • בית העם • מלך בלא עם • המוהל של אברהם אבינו • משמח חתן עם הכלה

שער סמ"ך

פרק מד: סרוח 570
סרוח העודף • טיפה סרוחה • עובר על פשע • אוהל שופע • סרוח ושרח • כחרס הנשבר • תלמיד חכם כלי זהב

אות עי"ן

פרק מה: עוגן וסוד החיור 578
החיור הארת הנשמה • אשה עגונה • העונג הגדול • האור הסגור • אתנחתא • תנועת המנוחה • מנוחה נכונה • סוד החיור • תחיך תשמח

פרק מו: עין..... 585
 הכל נרשם במוח • עין רעה ועין טובה • מלחמת העינים • ניתוח העין • ממבט היענה
 • בעינים עצמות • במו עיניי • הזהב השחור • מעין עולם הבא • אל"ף ועי"ן ומה
 שביניהן • והחכמה מאין תמצא • איים ועיים • עיניי העדה • לא יש • מראה מרעה •
 זרוק פה • התחכמות השר המצרי • מאור לעור

פרק מז: עוצמה..... 598
 עצם החיים • עצימת עיניי הכהן הגדול • הנשמה סוגרת את החלונות • להסתכל אל
 התכלית • מדוע העצמות נשארות • אדם עוצמתי • עצמאות • כלים ועצמות • עיזים
 בראש • עצומות למלך • ברית המתעצמות • ההפגנה הראשונה בעולם • ויפג לבו •
 עצומים באמת • עצם היום הזה • עצמי ובשרי • עיצומו של יום מכפר

אות פ"א

פרק מח: פאר..... 612
 הפאר והפרא • המהפכה הטבעית • עצירות נפשית • רופאים לנצח • הרופא קרטינא.

פרק מט: פרסום..... 619
 פרסומים ומספרים • שורף סופר • מה פירוש

פרק נ: פישוק..... 622
 פושק או פוסק • פיסוק דמים • רגלי המלאכים • פסיעות הלבנה • כפשע ביני וביני
 המוות

פרק נא: פעם..... 628
 פעמי הטבע • ותפעם רוחו • פתרון החלום • סבתא פעיתא • הופעה בפעולה •
 הפתעה

פרק נב: פרוץ..... 637
 חשובים מצניעים • ניתוח הצניעות • התבלטות • צנועים חכמים • מוכרים וצנועים •
 יועץ רציני • נעוץ סופן בתחילתן • עצות הצוענים • טהורים מדומים

פרק נג: פיקחות..... 650
 ותפקחנה • חושב שהוא פקח • פקח או פכח • קפח מכוער • מצוות הקפוח • פקוח
 הגל

פרק נד: פִּרְקָדָן..... 657
 פורק דין • הענו המדומה • הרמב"ם שוכב פרקדן • מתי מדבר • מתרפקת על דודה

אות צד"י

פרק נה: צחוק 664

צא מחוץ לטבע • אלו יציאות • חצי עבד • חוץ לארץ • לדראון עולם • מציץ מן
החרכים • הציץ עליו • טבע של ניסים • המצאת המציאות • בנות לוט הנמצאות
הצום והצמצום • אגדת הגיד והנגיד • הרב הסכים • הפצצה • בת פוצי • עִבְרִים
וְעוֹבְרִים • עירוב תחומין • שישים בכרס אחת • עיבור הכוחות • תעובר צורתו • איש
בער • ארבע אמות של אמת • העברית • הדיוקן • עדינות גן עדן • הדינים הנדונים
על המוקד • התקדשות • הקדוש ברוך הוא • עקדת יצחק • קדמון וקידמה

פרק נו: צרכים 729

הבריתות • ערו ערו • ערוות הארץ • גרגרנות • התגיירות והתייחדות • הגר הגרמני
פּוֹטִיפֶר המצרי והאדון הגרמני

פרק נז: צדדי האמונה 741

צדדים ותווה • השטן יוצא לשייט • צידון ואיזבל • עקרון האמונה המפתח הגדול
מעשה אומן • הטבע מתאמן • אמונה ולא עיוורת • לא כמו תרנגולים • האימון
המדברי • האימון השביעי • הסכמתו של מלך כוזר • קדשו במן • שומר שבת שחייב
מיתה • הזמן המדברי • בריאת הזמן • ניתוח הזמן • ניסים נסתרים • החלק השלם •
מנין הוי סימן • זמן וחומר • הזמן והסוד • אדם ובהמה תושיע • סוג או מין • האיסור
למנות את ישראל • הדג שנתמנה • אשה מהשמים • זימון • השטן והנאמן • יתד נאמן
תורת הנאום • הממאן • השמאל הימין והמאמין • הסמל של השמאל • מי את אמונה
האמונה ולשון הקודש • אמן ואמן

פרק נח: צואר 816

אדם ארוך • שמן ורזה • קצר ומשוגע • ארוך וחלש • המסדרון המלכותי • תכף ומיד
כאבי כתף • מהו עולם הבא • הרצים יצאו דחופים • תכשיט האמת • צואר עתק
והון עתק • אוצר האדם

פרק נט: צעיר 833

לפום צערא אגרא • ניתוח זעיר • ניתוח הצער • יורש העצר

פרק ס: צָרוּף 841

גשם וגשמיות • אדמת שלחין • סוד הגשם • שמחה בארץ גושן • ספינה גוששת •
ההתגוששות עם השטן • פגוש דוב • מתגייסים • השד המיוחד • חכמת הפרצוף •
מתקדשים וצפים • ציפית למשיח

פרק סא: צריף של צרפת 868

לברוח מהמערב • שרטון ושרטת • המהפכה הצרפתית • פריז הסוערת • מדוע רש"י
פירש בצרפתית • צרפת בתורה מניין • התרשלי ירושלים • רצוף אהבה

שער קו"ף

884 פרק סב: קבר
הרחם והקבר • רבקה יוצאת מהקבר • להיות גבר

888 פרק סג: קוף
הקוף והוידוי • הקוף הקדוש • הקוף וקוף המחט • התקפה • אמא נצבת • הצב והמצב • עורו של הצבי • השקפת עולם • שקוף • סדום ומצרים • המוסד האלקי • סוד משחקים • השקפה לטובה • הכושי והקושי • מן המוקף • הקוף שבמשקוף • הקיפוד והקפדן • דיוק וקפדנות • פטירת איש האלקים

920 פרק סד: קריצה
קורץ מחומר • קמצא ובר קמצא

שער רי"ש

926 פרק סה: ראש
כובד ראש • אשר לא ידע • יישר כוחך • מאושר • השורש של השורש • מוח הראש ומח העצמות • סוד החיים • החיות וההזדקנות • החיים שביופי • החכם המכוער • השתחוות הנחש

942 פרק סו: רגלים
המרגלים • למקום שאני אוהב

945 פרק סז: ריצה
התרוצצות • ריצה מאהבה

שער שי"ן

952 פרק סח: שינון
השינון והחינוך • אחד או ראשון • שן תחת שן • תפילת רבי חנינא • ויחד יתרו • הצמרמורת • הסוד של החוד • חדוותא דשמעתא • המבוך הפסיכולוגי • ההבדל והשינוי • רַבִּי לֹא שְׁנָאָה • המשנה והשנאה • מצב אנוש • 'אהבת חנם' • שנאה לשם שמים • סוד השינה • סוכה ישנה • ישן נושן

971 פרק סט: שיער
השער והעושר • סתירת שיער • ההתרסה • בעלי תריסין • עקרת הבית • לרקוע רקיע • קליעת כוחות הדין • חלה קלועה • קולע למטרה • מתעגל ויוצא • מגעיל כלים • עזים ולועזים • עילגות • מגעולה לגאולה • הסתר פנים • הסברת פנים •

סודות השערות • הכיבוש שבקבר • קרקע העולם • סוד בנות לוט • כהן כבוש •
לכבוש את המלכה

שער תי"ו

994 פרק ע: תחפושת

חשיפה • נבעו מצפוניו • הפסל • מספח לפסח • הבגדים של יש"ו • השחור והיצר

1002 פרק עא: תנועה

תנועה שווה חיים • בן נעוות המרדות • נועה תנוע • נעים לי

1005 פרק עב: תרבות

הדת והדעת • העין שבדעת • הדת של החילונים • מהתורה למעבדה • מתרפות
לתרבות • תרבות טובה

1015 פרק עג: תהום

ניתוח התהום • הזאת נעמי • היולי • בהבראם באברהם • ההילה והתהילה • מהוהה
ומהומהם • מהמם • נהמת האריה • נהמא דכסופא • תהום אל תהום • מהות ומודעות
• מה בין המון לקהל • אב המון גויים • המוניות • שברי הזמן • אות החירות • היהודי
היחודי

1034 פרק עד: תשלום

נכסים שנכסים • תשלום והשלמה • הברית והמילה • שלום ושלוה • שלמן שלמן

1043 מפתח המקורות

1066 נְקֻרַת הַצִּוּר

קונטרס הערכים - מילון

מבוא

המסע האישי בתוך המילים

ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך על שהעלייתי מאפלה לאורה וזיכיתי לברך על המוגמר בשמחה וגיל בתום מסע רב שנים בהן נארג חיבור זה. הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו שהחייני וקיימני והגיעני לזמן הזה.

ספר זה, פרי חיבת לשון הקודש, שזור בנסיונות חיים רבים ומיוחדים. זיכוני מן שמיא למתנת חנם, לקיים מקטנות את המלצת הרמב"ן ז"ל: "וכאשר תקום מן הספר, תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו", ומה שאדם אוהב אדם צורב² והדברים נחרטים בליבו. ו'הספר' הוא גם ספר חייו של אדם, להתבונן תמיד בכל רגע באשר עובר עליו, לתהות על סביבותיו ועל הבריאה בכלל, לשאול ולבקש תשובה מבלי להרפות, עד זקנה ושיבה. התרשמויות אין ספור של מבע ותנועה, צליל ומילה, לוקטו אחת לאחת באמתחתי עד הפכו לפנינים משובצות, תמונה כוללת של עקרונות חיים, כשתובנת לשון הקודש קושרת ביניהם כרוח בתוך האופנים והיו לאחדים.

ספר זה נרקם במשך עשרות שנים תוך תהפוכות כבירות בעולם וניסים פרטיים שאין כאן המקום לתארם. כמי שהוטל לגלים סוערים בים החיים, לא הנחתי את קולמוסי ולכל גל וגל שעמד להטביעני, הנהנתי בראשי והמשכתי לרשום ולכתוב. ציורי החיים והדוגמאות בספר זה הם חלק מפירות אותם נסיונות.

'אין בעל הנס מכיר בניסו'. קרוב אני לומר שלא בי דברו חכמים, שכן הניסים לנגד עיני תמיד. זיכני ה' לצאת מתוך ההפיכה ולהקים בית של תורה ולפום צערא אגרא. וכל עצמותי תאמרנה, ניתוחים רבים עברתי ובמרכזם שתי השתלות כליה ודלקת ריאות שנושעתי ממנה ממות לחיים כפשוטו. היה זה בטבת תשע"ו כשסכנת החיים גדלה שבעתיים מחמת הרקע הרפואי שלי. לילות רבים חששו הרופאים שלא אקום בבוקר ר"ל. בכ' בטבת, כשאפסו הסיכויים, באה הישועה באורח פלא ממש. בעקבות הדלקת איבדתי את הכליה המושלת והתחלתי בטיפול דיאליזה, כבול לצנורות שלוש וחצי שנים. אך מעז יצא מתוק, כשרבים ספקו כף והזילו דמעה מה יהיה ועד מתי... בליכי ידעתי שכשאסיים את כתיבת הספר אתבשר על גאולתי הפרטית. וכך היה בחסדו ית', מספר ימים קודם ההשתלה השניה סיימתי את כתיבת הספר. זאת ועוד, דוקא בתקופת הדיאליזה הערה בי ה' רוח ממרום

1. אגרת הרמב"ן

2. במליצה נפלאה זו ענה לי רבי משה שפירא זצ"ל כששאלתי כיצד הוא זוכר כל כך הרבה תורה, השיבני: "מה שאדם אוהב אדם צורב", דפח"ח.

ואזרתי אומץ, ובעידודו של רבי משה שפירא זצ"ל ידיד נפשי¹ התחלתי במסירת שיעורים בנושא לשון הקודש לחברים מקשיבים.

כאן המקום להזכיר את ידידי הגה"צ רבי ישעיה הבר זצ"ל מייסד ארגון 'מתנת חיים' שגלגל ה' על ידו ומצא לי כדי גאולתי, תורם כליה בהשגחה פרטית בלתי נתפסת (שכן סיכויי לקבל כליה שאפו לאפס לאחר 14 מנות דם שקבלתי בתקופת דלקת הריאות). ואזכיר באהבה את איש החמודות ימלא פי תהילתו, ר' דוד בלומנטל הי"ו ויבל"ט שתרם לי את כלייתו. ר' דוד ורעייתו למדוני פרק בגמילות חסד של אמת שאין כמוה, וקידשו בכך שם שמים. ימלא הקב"ה את כל משאלות לבם הטהור לטובה ויראו נחת של קדושה מכל צאצאיהם. ועוד יזכר לטובה רופאי המסור, ידידי הנפרולוג ד"ר אהרן בלוך הי"ו, מנהל מחלקת הדיאלוזה בבי"ח 'הדסה' עין כרם, הרופא האהוב והנערץ, מסור ונאמן במלאכתו מלאכת שמים, יתן ה' ויוסיף לו אומץ וכוח להמשיך שליחותו מתוך בריאות ושמחה.

תודה מיוחדת לנדיבי הלב, ידידים אהובים שסייעו בחפץ לב איש כנדבת לבו הטהור למקדש מעט זה. בזכות מצוה זו יבורכו מפי עליון להיות תמיד מן הנותנים לכבודה של תורה ויראו נחת של קדושה וברכה בפרי עמלם תמיד, וימצאו חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם.

רבים הם השלוחים למקום, קרובים וידידים שבמשך השנים עזרו ועודדו, ולכולם שלוחה מאיתי הברכה. אציין את ידידי הנעלה מזכה הרבים הרה"ג אשר קושניר מח"ס 'מלכות האמת', ואת בני הרב בצלאל והרב יהודה הי"ו שתרמו מתבונתם כשרונם ומרצם להעיר ולהאיר כיד ה' הטובה עליהם. שיזכו לרוב נחת של קדושה בכל מכל כל. ואזכיר עוד את העוסקים במלאכת העריכה וההגהה, ידידי הרה"ג אלינר פלדמן שליט"א ומ. גולשבסקי תחי', יישר חילם.

תודה מיוחדת לידידי האהוב הרה"ג רבי רפאל רפאלוב שליט"א, רעי הטוב כאח לי זה עשרות שנים, שהגדיל עשות ונרתם מעצמו כגיבור מתרוגן להקדיש מזמנו ומרצו ותבונתו

1. זכין לאדם שלא בפניו ושימשתי תלמידי חכמים גדולים שהיו לי לידידי נפש. ראש וראשון לכולם הוא הגאון המופלא, חד בדרא, רבי משה שפירא זצ"ל. שנים רבות שמעתי ממנו שיעורים שנמסרו בערבי שבת בבית וגן, היה ביננו קשר אמיץ וקרוב במיוחד לאורך שנים, והיה הוא לי כאב ואח ורע. בשעות הרבות שהסתודדנו ביחידות עלו ביננו נושאים רבים, חלקם בענין לשון הקודש, וכדבר איש אל רעהו הצגתי לפניו את הדיוקים הלשוניים ושמח בהם. הרב זצ"ל עודדני מאוד להעלות את הדברים במסגרת שיעורים. סמוך להסתלקותו שאלני אם השיעורים מתקיימים כסדרם, וכששמע שאכן כן ברך אותי בשמחה רבה. השיעורים נמשכו כל תקופת היותי בדיאלוזה, וב"ה זכיתי למסור למעלה ממאה שיעורים המשודרים במערכת 'קול הלשון' תחת הכותרת 'יסודות וסודות בלשון הקודש'. (הרב מוכר בספרנו 36 פעמים). אגב, איני יכול שלא להזכר בנקודה פלאית אודות ההכרות הראשונית שלי עם הרב זצ"ל. ידיד סיפר לי על רב המשלב בשיעוריו דיוקים בלשון הקודש. בהזדמנות הראשונה הלכתי לשמוע את הרב (היה זה כמדומני בשנת תשנ"ז). לא שערתי שצריך להקדים כדי לתפוס מקום. כשהגעתי, האולם ב'אור שמח' היה מלא ועל החלונות צבאו בחורים, צמאים לשמוע את הרב. הצלחתי להגיע לאחת המרפסות שגם היא היתה דחוסה בתלמידים, קרוב למקום הרב, אך את פני הרב לא ראיתי ואף לא את אחוריו. ראיתי את הקולות... המילים הראשונות ששמעתי ממנו היו ועדיין מהדהדות באזניי כזעקה העולה השמימה: 'אותיות פורחות באויר'.

הרבה לקדם את הספר, ערך והגיה רצוא ושוב ללא לאות, כדי שהכל יצא דבר דבור על אופניו במשכיות כסף. וגם הוסיף מעצמו חידושים ומקורות עד שעמדו הדברים על דיוקם, והיה לי למשיב נפש ומסייע שיש בו ממש. לולא עזרתו, נושא עמי בעול, מי יודע מתי וכיצד היה ספר זה יוצא לאור. מכאן ברכתי שלוחה לידידי היקר, ר' רפאל ולנוות ביתו ולכל אשר להם, שיזכו לנחת של קדושה מכל צאצאיהם ומפרי עמלם בכל אתר ואתר, ויזכו לשכר גומלי חסדים, ללמוד וללמד מתוך בריאות ונהורא מעליא, אמן.

ועל כולנה תודה לרעייתי, אשה משכלת אשר חנני הקב"ה, היא תהלהל ותבורך מנשים, המאירה את עיני ומעמדתני על רגלי, העומדת לידי בסערות החיים ובעת שלום, מסוככת בכנפיה שאוכל ללמוד וללמד ולכתוב מתוך יישוב הדעת ושמחה. ישלם לה הקב"ה פעלה, ויזכנו ה' מתוך נחת ובריאות לראות את כל צאצאנו עוסקים בתורה ומצוות, ונקבל יחדיו את פני משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן כן יהי רצון.

על מפתן חתימת הספר, אדר תשפ"ב, יצא הקול כי נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקודש, בהלקח לגנזי מרומים מרן 'שר התורה' רבי חיים קנייבסקי זצוק"ל. זכיתי, ובשנת תשס"ז נכנסתי קמיה מרן להתברך מפי קדשו על ענין בריאותי מסוים, ובה בעת לקבל את ברכתו על ספרי 'עצמותי תאמרנה' אשר היה אז בשנת השניה להוצאתו לאור. לאחר שקיבלתי את ברכתו לאותו עניין בריאותי יצאתי ממנו בחרדת קודש, כאשר הבית כולו מלא בממתינים החפצים לזכות למוצא פיו, כידוע.

מיד כשהתחלתי לרדת במדרגות הבית המפורסם, נזכרתי שאת הספר לא הראתי לפני הרב. מחמת ריבוי האנשים הצובאים לא המתנתי לחזור שוב להיכנס אל הקודש פנימה, אלא מיד על אתר עלייתי על החלון שמעל המדרגות, הושטתי את הספר לידו של אחד מהנוכחים, אשר הגישו לפני הגר"ח זצוק"ל. מבלי לשאת את עיניו עלעל הרב בספר מספר דקות. לפתע קם הרב על רגליו כשהוא אוחז בשתי ידיו בספר ושאל בהתלהבות, מי המחבר? הצביעו על פני המאומצות שהציצו מבעד לחלון. הרב הישיר אלי את מבטו והכריז בשמחה רבה "יישר כוח". יתן ה' ותתקיים בי ברכת פי קדוש גם בספרי זה 'נוקב מרגליות', אמן ואמן.

הקדמה חשובה

עולם מלשון נעלם כידוע.

האתגר
הגדול

ישאל השואל, לכאורה העולם אינו נעלם, אלא גלוי, שהרי כל אדם יכול לתאר את 'העולם'; הרים, ימים, יצורים חיים, שמש וירח, אלא הכוונה היא שכמו שמה שנגלה לחושים אינו אלא כגוף המעלים את הנשמה המְתִיחָה אותו, שהיא העיקר, כך העולם הנגלה אינו אלא חיצוניות המעלימה את הרוחניות הפועמת בו והמקיימת אותו¹ לתכלית נעלמת.

כך כותב הרמ"ק: "שאף על פי שהוא עולם הנגלה, נעלם הוא"².

והרמח"ל מתבטא ברוח דומה: "מה שראו הפילוסופים מענין הבריות ודרכי הטבע, אינו אלא השטחיות הנראה לעינים, וגם אינו האמת. אלא כל ענייני הבריות מתנהגים על פי הנגה אחת פנימית, והפנימיות מתלבשת בכל הבריות"³.

אתגר גדול הציב לנו הבורא יתברך; להתבונן ב'גוף' הבריאה ולגלות מתוך חיצוניות הדברים את מהותם הפנימית. מכיוון שהאדם כולל את כל הבריאה כ'עולם קטן' לכן עיקר הלמידה היא ממנו; להכיר ממבנה הגוף, מתנועות היד, מאופן ההליכה, מתנועות העיניים ועוד, את גילויי הנפש הנובעים מהם, ובאמצעותם להכיר את מי שאמר והיה העולם⁴.

המלבי"ם עורך השוואה בין העולם לאדם: "וכמו שנקרא העולם בכללו 'אדם גדול' כן נקרא האדם בשם 'עולם קטן', כי כל העולמות שברא ה' וכל המציאות כולה, שנוסדה בששת ימי המעשה מראש ועד סוף, כולם נקבצו בו ביצירת האדם והושתלו בו"⁵.

ברוח דומה כותב ה'אורחות צדיקים': "והיודע סוד הדבר יבין נפלאות השם יתעלה. על כן נקרא האדם 'עולם קטן'. ועבור אשר גוף האדם מצויר דוגמת העולם העליון והעולם התחתון, לכן ניתנה בו הנפש, שהיא דומה מעט מְזַעֵר לבוראה"⁶.

1. 'מחברת הקודש' (שער ר"ה עמוד רנ"ו): "ונקרא אדם 'עולם' לשון 'העלם' לפי שהנשמה מתעלמת בתוכו".

2. 'פרדס רימונים' - שער ג' פ"ה

3. ספר 'מלחמות משה' כלל ט"ו

4. מתוך המבוא לספר 'שפע טל' לרבי שבתי שפטל הורוביץ ז"ל (בן דודו של השל"ה הקדוש): "וצריך להסתכל בחכמת העולם שהוא בו, ר"ל בטבעי כל הדברים, ולמה תיקן הקב"ה זה העולם התחתון ומה תכליתו. אם כן, כשמסתכל בטבעי העולם התחתון צריך שישתכל בסודות ורוזין העולמות כדי שידע ויכיר את גדולת הקב"ה".

5. 'רמזי המשכן' שבסוף ספר שמות

6. שער כ"ח

זיכוני מן השמים להוציא את ספר ביכורי 'עצמותי תאמרנה', העוסק בשפת הגוף על פי המקורות. בסייעתא דשמיא התקבל הספר באהדה גדולה, ועתה הנני מגיש לפני הקורא את הספר הנוכחי, העוסק בלשון הקודש ומבוסס על חלקים מתוך הספר 'עצמותי תאמרנה'. בספרי הקודם אמנם נגעתי בענין לשון הקודש אך כאן נתתי דרור לאשר אהבה נפשי, לשוננו הקדושה.

עצמותי
תאמרנה

שני אופני הבעה לאדם, המילולי והגופני, כשהדיבור המילולי עיקרי ושפת הגוף משנית. דהיינו, כשאדם מצביע על הראש למשל, מבינים שהוא מתכוון לראש, אך כשהוא אומר 'ראש', מדויק מלשונו שהוא מתכוון לאיבר החשוב, הראשון לכל האיברים, מקום המוח.

מה בין
הדקדוק
הלשוני
לשפת גוף?

בספר 'עצמותי תאמרנה' התמקדתי בשפה הגופנית, ומדי פעם השתמשתי בביאורי מילים כגון 'ראש' - ראשון לאיברים, 'גוף' - הגפת הנשמה, 'עין' - מעין האישיות, כאמצעי להדגיש את המהות הפנימית של האיבר (וזה כמובן נכון רק בלשון הקודש, כפי שבע"ה נרחיב בהמשך). התועלת העצומה שבזה, כשמבינים למשל שהאיבר 'עין' הוא מלשון 'מעין', מגלים אנו שהעין אינה רק מכשיר לראות מה שמחוץ לאדם, אלא שהיא כמעייני נובע של פנימיות האדם המתגלה דרך העין, דרך החלון החיצוני הנקרא 'עין'.

מטרת ספר זה היא להרחיב בעומק המילים, לראות כיצד שמות האיברים וְשם כל דבר ודבר בבריאה, פותחים לפנינו צוהר להבנת מהותם ותכליתם המדויקת.

הקשר בין שתי 'השפות', שפת הגוף ולשון הדיבור, הדוק. הדבר הגיוני משום שלשון הקודש, כפי שנראה בסייעתא דשמיא, היא לשונו של בורא העולם, שבמאמרו הכל נברא, כך שהמילים והנבראים הם כדבר אחד ממש. כשם שעל בקבוק תרופה שהכין הרוקח מודבקות תווית המעידה על מהותה ועל יעודה, כך כל מילה בלשון הקודש מורה בדיוק על מהות הדבר ועל תכליתו.

המושג 'דקדוק' המיוחס ללימוד הלשון, נתפס בדרך כלל כעיסוק יבש בהרכב המכני של השפה, כגון חלוקה לשורשים, בניינים, ניקוד, הגיה נכונה וכדומה, ללא התייחסות לַדְּקוּת שבמשמעות המילים, לדקדוק הפנימי שלהן.

האמת היא ש'דקדוק' מלשון 'דייק', כמו לכתוש דבר דק דק עד שכל מרכיביו מתגלים, וזו כוונתנו גם כאן לדקדק בעומקן של התיבות, במרכיבי המילים, הצלילים, האותיות וצירופיהן, על מנת להבין את העיקר, את הדיוק במשמעותן הפנימית.

כאן ממש אנו רואים את ההקפלה בין הדקדוק בשפת הגוף לבין הדקדוק בלשון הדיבור; כפי שמתוך חיצוניות הגוף, מכל תנועה ותנוחה אנו למדים על הפעילות הנפשית הפנימית, כך מתוך חיצוניות המילים, הרכבי האותיות ותנועתן, אנו למדים על משמעותן הפנימית.

מנעוריי נטה לבי לדיוק במשמעות המילים, מתוך תחושה עמוקה שאם זה לא ברור, שום דבר אינו ברור באמת. כשזכיתי עם השנים להתוודע לפירושי האמת שבלשונו הקדושה, כגון לְמָה הכוונה המדויקת ב'מוסר', 'שלום', 'כבוד', 'אדם', 'יהודי', לא נותר בי ספק שלשון הקודש היא המצפן המדויק להבנת החיים לפרט ולכלל. יתרה

המצפן
לאמת

מזאת, אף על פי שיש 'מילים נרדפות' ותרגום למילים, לכל מילה בלשון הקודש יש משמעות מדויקת, ששום מילה הקרובה לה לא תבטא אותה, כל שכן שתרגום המילה לא יעמוד על דיוקנה. הסיבה לכך היא שרק ההרכב המסוים של האותיות היוצר את אותה המילה, הוא בלבד יכול 'לספר על עצמו'. לכן, כדי להבין את משמעותה של המילה צריך לנתח אותה ולהבין את המסר הטמון בה.

לדוגמא: המילה 'מוסר' היא מלשון 'מסירה' ו'מסורת'. בלעז אין שום משמעות פנימית לתרגום המילה 'מוסר'. כל אומה מלבישה עליה את מה שנראה בעיניה למוסרי. קל ליפול לטעות הנפוצה הגורסת שלהיות 'מוסרי' זה להיות עדין ונחמד לכל. לצאת נגד השחיטה היהודית הכשרה מצד אחד, ולהיות גרמני הרוצח בשליחות 'המוסר' הנאצי מצד שני. לא כן כשמבינים את המילה 'מוסר' בשורשה, שאז האמת המתבררת היא שהמוסר אינו אלא מה שנמסר לנו מהר סיני בתורה הקדושה, הכולל גם את הציווי למחות את זכר עמלק וגם לעשות חסד וצדקה עם העניים, כשהכל תחת השורש 'סר' של המוסר, המורה לנו על הסרת השיקולים המוטעים של בן אנוש וקבלת המסרים הבאים בשלמות מכוח המסורת¹.

ככל שהתחדדה הכרתי בחשיבות ההעמקה בהבנת הלשון, נרתעתי; היתכן שמילים יסודיות כאלו נזרקות מפי כל אדם כבסיס ל'אמת שלו', כשאינו לו מושג מה הן אומרות באמת?! מתוך הכרה זו התחלתי להשתדל בקרב בני ביתי וחוג ידידי לעורר את הצורך בדקדוק זה, כלומר ללמוד מתוך המילים את הוראתן המדויקת למעשה.

כאן מונחת המטרה המרכזית של החיבור שלפניכם, לראות עין בעין את גודל החשיבות בלימוד לשון הקודש, במשמעות המילים, כנגד אותם אדישים המבטלים זאת כעיסוק שולי ב'משחקי מילים', ב'מליצות יפות', וכפי שלדאבוננו רבים וטובים טועים לחשוב. מטרתנו להעמיד את הנושא כסוגיה מרכזית המחייבת כל אדם, וקל וחומר בני תורה העמלים להגיע אל האמת, וכפי שכבר צווח על כך רבנו בחיי בספרו 'חובת הלבבות'²: "אנשים למדו החומש והמקרא, והספיק להם בגרסת הפסוק מבלי הבנת ענין, ואינם יודעים פירוש המילות ושימוש הלשון, והם בתכונת חמור נושא ספרים".

כדי לחדד נקודה זו, אביא סיפור שהוקרא לי בילדותי. הנושא, 'מה זה בן אדם?' 'הקושיא' התעוררה בלבו של ילד, כששמע את אביו אומר לחברו 'אתה לא בן אדם', ופעם אחרת את המורה שגער בו: 'תתנהג כמו בן אדם'. פעם אחרת שמע את אמו אומרת לאחיו: 'תנוח ותרגיש כמו בן אדם'. הייתכן שהוא לא בן אדם?! תמה הילד, וגם החבר של אביו אינו בן אדם, ואף אחיו לא מרגיש כמו בן אדם...?! אם כן, מה זה 'בן אדם'? יום אחד נפתרה התעלומה, כשלקח אותו אביו ל'גן החיות'. כשהגיעו לכלוב הקופים ראו קוף המקפץ בעוויות ובצרחות, כשפתאום שמע את אביו קורא בהתפעלות: 'תראו, ממש בן אדם'.

בדידי הווה עובדא, סיפור שהיה: ידיד שבא לבקרני ראה משטח אבנים בפנינת חצר ביתנו ושאל: למה הוא משמש? סיפרתי לו שקודמינו בדירה בנו מבנה לא חוקי בחצר

1. לקמן פרק לח: 'מוסר'

2. שער ג' פ"ד

ממש כמו
בן אדם

צב הריסה

והרשויות שלחו להם צו הריסה, וזה מה שנוטר - משטח האבנים. מזווית עיני הבחנתו בכני בן השש, שהקשיב לשיחה והתבונן בי בפה פעור. מיד הבנתי את הסיבה לתמיהתו וצחקתי: 'אתה בוודאי חושב על הצב הענק שבא להרוס את המחסן?' הילד הנהן בראשו בהסכמה נבוכה. מה קרה? מצחיק ולא מצחיק... הילד החליף את המילה 'צו' שלא הכיר ב'צב', וכך הבין שמה שנשלח להרוס את המבנה הוא צב ענק, 'צב הריסה'. זו דוגמא קיצונית להבנה משובשת בגלל מילים דומות, אך מזה ניתן להקיש לשיבושים גדולים הנגרמים גם אצל מבוגרים.

נכון, זה שילד מחליף 'צו' ב'צב' אינו משנה דבר בעולם, אך כשאין הסכמה על פירוש המילים 'שלוש', 'חרות', 'זכויות', 'אמונה', 'רוחניות' וכדומה, יכולים הדברים להביא אף למלחמות עקובות מדם.

השאלה העולה תמיד היא מדוע תחום הדקדוק, שלא לדבר על הדקדוק בעומק הפנימי של המילים, מוזנח מאד דווקא בקרב תופשי התורה? הסיבה המפורסמת היא, שהכל התחיל מ'המשכילים' באירופה, אותם יהודים שהתפתו לעזוב את דרך התורה, מתוך מגמה להפוך את עם ישראל לעם ככל העמים, ח"ו. אחד המרכיבים היסודיים שמצאו לנכון לממש באמצעותו את 'חזונם' היה פיתוח הלשון העברית כשפה לאומית. התגובה מצד עולם התורה היתה - להזניח כליל את לימוד הדקדוק, כדי להתרחק מהפוקרים שאחזו בה.

'מחיה
השפה
העברית'

כידוע, בן יהודה נחשב למי שנלחם בעזות מיוחדת על 'החייאת' השפה העברית. אמנם לשיטתו הוא אכן הִחְיָה את הַשְּׁפָה... תרתי משמע 'שפה', מהשפה ולחוץ, הוא ערך בְּמָה לחיצוניות הלשון העברית, ועובדה היא שכולם משתמשים בה, אלא שהנזק הגדול שגרם אותו האיש הוא חילון לשון הקודש ושיבושה, בזה הוא חסם את הגישה לעומק המילים. למה הדבר דומה? לחוקר נלהב שחתך זנב לטאה, וכשראה אותו 'חי' קופץ ומפרכס, התפעל וכתב את המסקנה המדעית בפנקסו: זנב יכול לחיות בלי ראש. הנמשל הוא, שאף על פי שהעברית נפוצה ומדוברת, חיה ותוססת, אין היא אלא כזנב הלטאה המפרכס, שנותק מהראש, ועל כך ממש אפשר לומר: 'חיים קרויים מתים'.

עם זאת נאמר בזהירות, שגם בענין זה אין רע בלי טוב. למרות מגמתם הדחויה של 'מחדשי הלשון', שאמנם חיללו את השפה העברית, מעז 'צא מתוק; הנה בדורנו, כאשר החל גל החזרה בתשובה אודותיו ניבאו הנביאים, עדים אנו להתעניינות גדולה בלשון הקודש ופירושי המילים. מדוע?

אין רע בלי
טוב

העברית חזרה להיות 'שפת אם', שלא כבעבר שדיברו בלעז. עובדה זו מהווה קרקע פורייה לעורר משיכה והנאה מגילוי הדקויות הנפלאות שבתוך השפה, אותה מדברים וחיים יום יום. המתקרבים הרבים לתורה מגלים את היופי ואת העומק המיוחדים שאין בשום שפה בעולם, דבר שבפני עצמו, בנוסף להרחבת האופקים שבכך, מחזק את השמחה בזהות היהודית הנאמנה שלשון הקודש מייצגת.

כך התגלגל שאותם 'משכילים' הביאו, שלא ברצונם, לתחיית לשון הקודש¹ בקרב הציבור התורני והעלאתה מבור השיבוש החילוני.

כמו שמעיד ומייחל לפני כמאתיים שנה רבי אליעזר פאפו זצ"ל בספרו 'פלא יועץ'²: "הן רבים עתה עם הארץ שאין מבינים בלשון הקודש. וכבר רבו ספרי הלועזים לעם לועז... והן אמת שסגולת לשון הקודש רבה היא, עד שאמרו שמי שיוכל לדבר לעולם, אפילו מילי דעלמא בלשון הקדש, קונה קדושה, והדברים עתיקים".

לשונו של
צלם אלוקים

כאמור, הנושא המרכזי של ספר זה הינו פנימיות לשון הקודש, והזיקה לחיצוניות המגלה את הפנימיות בכלל ואת שפת הגוף בפרט, כי כל הבריאה כולה מיוסדת מכ"ב אותיות התורה. האריז"ל אמר על כך³: "דע כי אין לך גוף ונפש ורוח שלא נבראו על ידי כ"ב אותיות התורה... הצדיק אשר נפשו מזוככת, יש בנפשו יכולת להאיר ולעבור דרך המסך ולצאת לחוץ ומגלה תנועותיו". דרך תנועותיו הוא מגלה את הארת האותיות, קל וחומר דרך דיבורו המילולי. האדם נקרא 'מְדַבֵּר', כי מכל הנבראים הוא היחיד המבטא את עצמו באמצעות הַדְּבָר ומגלה את עצמו בצירופי אותיות, משפטים של דיבור.

ההקבלה
בצורת
האותיות
לשפת הגוף

ניקח לדוגמא את האותיות 'ל' ו'ק'. ה'ל' נישאת מעלה כזרוע גאה,⁴ ורגל ה'ק' לעומת זאת נמשכת למטה, פולשת לעומק, כרגלו של אדם. וכן במקצב הדיבור, הגיית המילים נעשית בדומה לתנועות הגוף, המדבר מְעַלָּה ומוריד את צלילי דיבורו, כמו המניף והמכופף את איברי גופו.

דוגמא נוספת, האותיות 'צ' ו'ע'. צליל ה'צ' הפורץ מבין השיניים, מקביל לעוצמת הפריצה שפורץ אדם ויוצא ממקומו בכוח. צליל ה'ע' מורה על עומק, על בעבוע, כאדם המבטא בתנועות את עמקי רגשותיו.

שמות
האיברים

לשון הקודש היא הלשון בה נבראו העולם והאדם. כשאנו באים לדקדק ולהבין את פעולת איברי הגוף השונים, אנו פונים לשמות שלהם, המגלים בדיוק את עומק תכליתם. לדוגמא: ה'אצבע', הסמוכה לאגודל, דווקא היא נקראת אצבע, כי בשם זה

1. ועתה ראיתי בשו"ת 'מקור נאמן' לרה"ג מאיר מאזוז שליט"א (ח"א סימן תתקמ"ה עמוד רכ"ט): "מה דעתו של כת"ר שליט"א על מחדש השפה עברית אליעזר בן יהודה? **תשובה**: בא לקלקל ונמצא מתקן. הוא התכוון להוציא את לשון הקודש לחולין, והאלקים חשבה לטובה, שמתוך כך שכולם מדברים עברית יתוודעו לאוצרות הנפלאים של התורה, והמאור שבה מחזירן למוטב, כמו שראינו בדורנו רבבות בעלי תשובה כ"י. ואמרו חז"ל (תנחומא ריש פרשת חוקת) בכל עושה הקב"ה שליחותו, בצפרדעים ביתושים וכו', והוא הדין באפיקורסים, כמ"ש 'היתפאר הגרזן על החוצב בו' (ישעיה יטו) שסנחריב היה כופר בעיקר, והוא ביד הקב"ה כגרוזן ביד החוצב בו". והראו לי עתה בספר 'על חומותיך ירושלים' (פרק י), שכתב רבי משה בלוי זצ"ל שהיה מנהיג העדה החרדית בירושלים ומראשי אגו", שכך אמר לו רבי חיים זוננפלד זצ"ל אודות בן יהודה: "כלום אתה סובר שאין לו שום צד זכות בזה שהנהיג את הדיבור בלשון הקודש? אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, אפילו שכר שיחה נאה, ואין עבירה מכבה מצוה, וזכות אינה בטלה אפילו באלף אלפים חובות".

2. ערך 'לעז'

3. ספר הליקוטים (על איוב יט, כו): "וְאַחַר עוֹרֵי נֶקְפוּ זֹאת וּמִפְשָׁרֵי אֶחָזָה אֶל-לוֹהֵ".

4. וכך למשל מכנה הזוהר את האות למ"ד 'מגדלא' כלומר מגדל. תיקוני ז"ח. (פירוש מתוק מדבש כרך ד' עמוד רצד): "כי אות למ"ד של חו"ל היא סוד המגדל (כי למ"ד היא צורת מגדל) מוקף בחומותיו וכו".

צפון התפקיד המיועד דוקא לה בתוך כלל האצבעות; להצביע על דברים ולכוון אליהם בדיוק. איננו מצביעים עם הזרת או עם האגודל אלא על ידי ה'אצבע'.

נאמר בזה"ק:¹ "כל עֶפֶת האדם היא מן הכ"ב אותיות התורה, והם המקשרות הנשמה בתוך הגוף".

לשון הקודש
והקוד הגנטי

'כל עיסת האדם מן הכ"ב אותיות התורה'. בעבר הלא רחוק היה קשה לתפוס שקיים קשר בין צירופי אותיות להרכב האדם. בדורנו גלגלה ההשגחה ששתי גישות מנוגדות מקצה לקצה מצטרפות להוכיח זאת:² מהמערב המודרני; תגלית 'הקוד הגנטי', ומהמזרח הרחוק; מציאות 'האנרגיה הרוחנית'.

המדע המודרני גילה שתכונות האדם רשומות כאותיות, 'גנים', בכל תא בגוף, 'קודים' שאינם משתנים. במקביל, רפואת המזרח, שהציפה את העולם בשיטות ריפוי עתיקות/חדשות, הביאה למערב מסר חדש - ישן, שכוח החיים באמת הוא רוחני, ואינו נמדד בכלים מדעיים.

כך חברו להן מצד אחד העובדה שהכל 'כתוב' בכל תא בגופנו, כסדר אותיות, ומצד שני קיימת 'אנרגיה', כוח רוחני המחיה אותו, כוח שאינו מוגבל ואינו עשוי להשתנות כפי מצבו הנפשי, הרוחני. כך כמשל, קל יותר לתפוס שלאותיות יש חיות רוחנית ושהאדם נברא מאותיות. המבנה 'הכתוב' נותן לו את צורתו, את מבנהו - 'הקוד הגנטי', והכוח הרוחני שאינו מוגבל באותיות, מעניק ביטוי לכוחות הנפש.

בימינו העולם מלא בבוחנים ובנבחנים, אך אם נשאל מי היה הנבחן הראשון בעולם? התשובה: אדם הראשון. מי היה הבוחן? הבורא יתברך בכבודו ובעצמו. מה היה מבחנו של אדם, 'נזר הבריאה'? לתת שמות מתאימים לכל בעלי החיים.

המבחן
הראשון
בעולם

נאמר בתורה: "ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו"³. מפרש רבנו בחיי: "וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו" - אמרו במדרש: העביר הקב"ה לפניו כל הבהמות והחיות וקרא להן שמות, ואמר 'לזה נאה לקרותו אריה ולזה נאה לקרותו חמור ולזה סוס', וכן כל דבר ודבר, והנה בזה נתפרסמה חכמתו הגדולה, כמו שהיה בצלם אלקים ומעשה ידי השם יתברך".

במבט ראשון - אנו תמהים, זה כל מבחנו, לתת שמות לבעלי חיים?! כמובן לא יעלה על הדעת שהכוונה היא שבדומה למבחנים אנושיים, כך היה מבחנו של אדם הראשון, ח"ו. אדם הראשון לא 'עבר את המבחן' מפני ש'קלע למטרה', שידע שלבהמה הזו קוראים פרה ולזה קוף, שכיוון לשמות שכבר ניתנו להם. לא בזה נבחנה חכמתו. להבדיל אלף אלפי הבדלות, אדם הראשון נדרש לתת להם בעצמו את השמות. במילים אחרות - לדייק בהגדרת ההרכב הרוחני שלהם, ולשם מה?

1. פירוש 'מתוק מדבש' בהקדמת הזוהר דף ז, ב. כרך א עמוד צו.
2. ראה עוד מה שכתב ה'חפץ חיים' בספר 'שם עולם' שער החזקת התורה.
3. בראשית ב, יט

הרב שמואל טולידנו ז"ל מבהיר: "ובזה תשתנה תפיסתנו מתפיסת אדה"ר, אשר בהיותו קורא שמות לכל הנבראים, עמד על מהותם והשיג תוכנם האמתי, ככתוב: 'וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו', הוא שמו המתאים לו הכולל ומקיף כל עצמותו".

הרב משה יאיר ווינשטאק ז"ל מוסיף על כך: "ולפי שאדם הראשון ידע את טיבם וידע את האותיות שמהם נבראו ונסדרו היסודות הראשיים שהם הם ארמ"ע (אדמה, רוח, מים, עפר), צירף האותיות בקראו להם השמות המתאימים לתכונת רוחם, וקרא לזה נשר, ולזה גמל, לזה אריה, לזה שור, לזה נמר, ולזה תור, והרי זו חכמה נפלאה. והסכימו המלאכים שכך ראוי וכך יאות לברוא את החכם הזה, את אדם הראשון".²

וקדם להם הרמח"ל ז"ל שמשביר כי קריאת השמות היתה תיקון רוחני:³ "גם כאשר קרא שמות לכל הבהמה ולכל החיה... בירר והעלה כל בחינות הבהמות ותקנם".

אם כן, המגמה שבנתינת השמות הייתה תיקון בעולם, דהיינו, שאור האותיות שבשם ישפיע לנברא תוספת חיות, ובכך יתעלה אותו נברא ויעלה עמו את הבריאה כולה למדרגה מתוקנת יותר.

לא רק האדם מורכב מכ"ב האותיות, אלא כל הבריאה כולה. ספר יצירה המיוחס לאברהם אבינו ע"ה עוסק בזה - בשורשי הבריאה ובהרכבה מהאותיות הקדושות. לא פלא שדווקא בספר קבלי זה מודגשת מעלת לימוד הדקדוק, כדברי הרב שבתי סופר ז"ל:⁴ "כי ידוע שחכמת הדקדוק הוא יסוד כל התורה, כמו שכתוב בספר יצירה...".

ולגבינו, מה עוד בא סיפור זה של 'מבחנו' של אבינו הראשון להורות לנו למעשה?

א. שבשמו של כל דבר מוצפנת מהותו ותפקידו בבריאה.

ב. חכמת לשון הקודש היא מעיקרי החכמה.

ג. על בני האדם מוטל להעמיק ולהבין בלשון הקודש.⁵

בני האדם בעולם רבים, על מי מוטלת המשימה להעמיק ולהבין בלשון הקודש?

עד לדור הפלגה דיברה כל האנושות בלשון הקדש, עד שבנו את מגדל בבל במטרה להשתמש בכח הרוחני של הלשון הקדושה כדי למרוד בבוראם. עונשם היה שבמקום שתהיה בידם לשון אחת ומיוחדת, יתפצלו מעכשיו לשבעים לשון, כך שנשארו בידם שבועים מקוטעים של לשון הקדש.

מה למדנו ממבחנו של אדם הראשון?

מי מופקד על הקוד הגנטי של הבריאה?

1. 'מבוא לחכמת הקבלה' ח"ב מאמר ג

2. בביאורו על ספר יצירה פ"ב משנה ג'

3. 'קיצור הכוונות' עמוד קעט

4. הרב שבתי סופר מפרעמישלא, (בהקדמת סידורו, מהדורת בלטימור תשמ"ז עמוד 99, מתוך ספר 'אם למקרא השלם' לרב שרונים שליט"א, עמוד 12)

5. כמובן שהדברים עמוקים מימצאם. ל'מבחן' היתה תכלית עמוקה מאד: הרמ"ע מפאנו ('יונת אלם' פרק צח): "וכל בהמה חיה ועוף לא השלמה בריאתם עד שקרא האדם להם שמות, שהלביש בהם רוחניות אותיות התורה לקיום בריאותם, והיא היתה השלמת תקונם".

לשון הקדש לא אבדה חלילה, היא הופקדה בידי השרידים הגדולים; שם בן נח ועבר, ומהם לאברהם אבינו, עד לבני ישראל, ששמרו על טהרת לשונם גם בגלות מצרים¹, ובמעמד הר סיני ניתנה להם התורה הקדושה המיוסדת על סדרי האותיות ועל צירופי לשון הקודש.

"וּלְעֵבֶר יָלַד שְׁנַי בָּנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי בִימֵיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ"² מבאר המלבי"ם³: "כי בימיו נפלגה - שהיה דור הפלגה בימיו. וי"ל כי תחלה היו כולם מדברים שפת עבר, ואחר פילוג הלשונות לא נשאר שפה הקודמת רק לבני פֶּלֶג, דהא אברהם שיצא מִפֶּלֶג דיבר שִׁפְת עֵבֶר, ולכן נקרא הוא פֶּלֶג, שכולם נפלגו ממנו בלשונם".

לשון של מפלגות

לפי זה, אנו העם הנבחר המופקד על 'הקוד הגנטי' של הבריאה, ה'קוד' שניתן לאדם הראשון. הוא אמר שעלינו מוטל לדעת להגדיר את מהותו ותפקידו של כל דבר ודבר בבריאה כדי להוציא מן הכוח אל הפועל את רצונו יתברך בכל רבדי החיים, בחול ובקודש.

העולה מכל האמור בקיצור, שהאל"ף ב"ת של החיים, תרתי משמע, להורה, למחנך ולכל יהודי בכלל, הרוצים ליישר את הבנתם בכל תחומי החיים ולהנחיל זאת לבניהם⁴, היא החובה הקדושה להעמיק במשמעות הכתובים הנלמדים בעומק כל תיבה ודייקה, להשתדל ולהכיר היטב את הרכבן ואת אופן היגיון הנכון, ובזה אין התחמקות בטענה של 'עדות' ו'מוצא', כי לשון הקודש אחת והיא שייכת לכולנו.

להיות בן אדם

הדבר מחייב במיוחד את כל מי שתורתו אומנותו, שעליו נאמר 'בניך בוניך'⁵, שאם אין אבנים⁶, בניין מניין?

אודות שם הספר

בתחילה עלה במחשבה לקרוא לספר 'כל עצמותי תאמרנה', בשינוי קטן מקודמו 'עצמותי תאמרנה', כשתוספת המילה 'כל' כלשון הפסוק: 'כל עצמותי תאמרנה'⁷, באה לרמוז על הכללת לשון הדיבור המילולי עם לשון הגוף⁸. לאחר התלבטויות תפס את מקומו השם 'נוקב מרגליות' המכוון יותר ליעד של הספר.

1. אומר המדרש (במד"ר יג יט): "ג' מידות טובות שהיו בידן של ישראל במצרים ובזכותן נגאלו: שלא שינו את שמם ולא שינו את לשונם ושגדרו עצמם מן הערה"
2. בראשית י, כה
3. על דברי הימים א, יט, חלק ביאור הענין
4. זו"ח (מדרש הנעלם, בראשית, מאמר 'נפש השכלית ונפש המדברת'): "משתדל בעצמו לחקור ולהשיג השגה קדושה וברה, ואז יש לו נפש השכלית, מפני שהוא משכיל לדעת לחקור בחכמה".
5. ברכות (סד, א): "וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך" (ישעיה נד, יג) אל תקרי בניך אלא בוניך".
6. פירוש ר"י סגי נהור ל'ספר יצירה': "שנים ועשרים חפצים - כל אחת מכ"ב אותיות חפץ גדול. מהו חפץ? חומר שהוא עושה כלי, והוא עושה כלי כמו אבני המגדל שיש בו הרבה אבנים, וכל אחת ואחת הוא שם בפני עצמה, וכלן נקראות בשם אחד והוא מְגִדֵל".
7. תהילים לה, י
8. עיין ספר ליקוטי מוהר"ן - סימן נ.

'נוקב מרגליות' הוא כינוי למומחה בניקוב אבנים טובות להכשירן להיות תכשיט נאה. מלאכה זו דורשת דייקנות ומסירות מופלגת, שהרי לא כל אדם מסוגל להתמקד באבן חסרת צורה, ובסבלנות אין קץ ללטשה ולעבדה. מטבע הלשון 'עבד נוקב מרגליות' משמשת בפי חכמינו ז"ל¹ משל ודוגמא לסוג של עובד ששכרו גדול מפועל יומי פשוט, משום שמדובר בבעל מיומנות מיוחדת. אף על פי שפועל רגיל מסוגל לבנות הרבה ביום אחד, מעלתו של 'נוקב מרגליות' העובד על אבן אחת בלבד מספר ימים, גדולה יותר, ושכרו רב משל פועל רגיל.

והנמשל לענייננו הוא, שאין ספק שגדולה מעלתו של העוסק במשמעות המילים, ב'מרגליות' לשון הקודש, שהרי הוא כמסיר את אבק ועפר השיבוש מעל כל מילה בחרדת קודש בכדי לגלות את אורה האמיתי. מכיוון שזו מלאכת שמים נדירה, ובמיוחד בדורות האחרונים, נראה שדווקא עתה יקבע שכר מיוחד על כך מאת בעל הבית, הבורא יתברך,² שאף על פי שהמעמיק בזה משקיע לעתים זמן רב לברר את שורשה ואת משמעותה של מילה אחת, הרי 'לפום צערא אגרא'³.

מלמדנו הגאון יעב"ץ ז"ל:⁴ "המיגע עצמו לישוב דקדוק הלשון במשנה ובתלמוד, אפילו אינו מחדש בה לא דין ולא דבר סתר, מצווה רבה היא בידו, כדי להסיר כל גמגום ותלונה מלשונה ולהרבות כבוד תורה, כי בלתי ידיעת לשון הקודש על נכון לא יגיע אדם לשום דבר מדע והשכל בתורה, הן בלימוד המעשי הן בעיוני, בין בנגלה בין בנסתר, הן בפלפול וסברא, הן בהוראה, בלתי הכרת הלשון ומליצתו על נכונה".

גם ראה ראיתי ש'עבד נוקב מרגליות' עולה בגמטריא 'עם אחד ושפה אחת' במכוון⁵. לעומת מה שנאמר לגבי דור הפלגה שהיתה לשונם לשון הקודש וחטאו בה, כך מרובה מידה טובה שהרי אנו עם אחד ודת אחת: "עם אחד - שיש להם דת אחת"⁶ ולנו הלשון האחת, השפה האחת: "שפה אחת בגימטריא לשון הקדש"⁷, וזה מרוב טובו יתברך עלינו, עמו ישראל: "כל טובה זו יש עמהן, שעם אחד הם ושפה אחת לכולם"⁸.

ו**כתוב בירושלמי**:⁹ "כל מי שקבוע בארץ ישראל ומדבר בלשון הקודש ואוכל פירותיו בטהרה וקורא קריאת שמע בבקר ובערב יהא מְבַשֵּׁר שכן עולם הבא הוא".

לְשׁוֹן הָעוֹלָם
הַבָּא

1. בבא מציעא (יב, ב): "בעבד נוקב מרגליות... שאין רבו רוצה לשנותו למלאכה אחרת". ספר 'חרדים' (פרק לה): "עבד נוקב מרגליות, איך תשימהו לשמור קישואים בפרוטה?!"
2. השל"ה הקדוש (שבועות, 'נר מצוה' כ"ז): "נוקב מרגליות ירוויח דינר זהב ביום, ונוקב כלי זכוכית לא ירוויחנו בשבוע אחד, והכל אומנים. כמו כן בשכר המצות, יותר ישתכר ביום אחד מי שידע סודם, ממה שישתכר בשבוע אחד הבלתי יודע סודם".
3. אבות פ"ה משנה ב
4. בספרו 'משנה לחם', פאה פ"א מ"א
5. 309 סה"כ
6. אבן עזרא
7. בעל הטורים
8. רש"י
9. שקלים פ"ג ה"ג

מפרש 'קרבן העדה': "ומדבר לשון הקודש - שגורם טהרת הנפש". ומוסיף ה'תקלין חדתין': "ומדבר לשון הקודש - תיקון שלמות הרוח, שממנו יסוד הדיבור, ולשון קודש - פנימיות קדושה יש בו".

מבנה הספר

הספר מבוסס כאמור על קטעים שנלקחו מתוך הספר 'עצמותי תאמרנה', שבהם עמדתי על ביאורי מילים. על בסיס מובאות אלו הרחבתי בעניינים נוספים המסתעפים מהן לנקודות רבות ומגוונות בכל תחומי החיים. המובאות מתוך הספר 'עצמותי תאמרנה' הודפסו באותיות גדולות ואילו עיקר הספר וחידושי נדפסו באותיות קטנות יותר.

א. מקורות: מכיוון שרוב הדיוקים המתחדשים בחיבור זה עלו מתוך התבוננות וחיבת הלשון, תרתי אחר מקורות נאמנים להסמיך עליהם את החידושים ככל שידי מגעת, לבססם על יסודות התורה מכל חלקי הפרד"ס. מקורות אלו לוקטו אחד לאחד במשך השנים, עד שלבסוף הפכו לאחדים בידי, סדורים בחיבור זה.

ב. הצגת המקורות: השתדלות מיוחדת ונעימה היתה להביא את המקורות כלשונם. לנגד עיני עמד בזה מוסר ה'פלא יועץ' למחברי ספרים: "וגם ראוי לבעלי אסופות שיעשו טובה שלמה ולא יכתבו על דין פלוני עיין בספר פלוני. ולא עוד אלא שלפעמים יש שנצרך לו אותו הדין מאד, ואותו הספר שציין אינו בנמצא בעירו, והרי זה דומה למי שמביאין אותו אל המעיין ואין מניחים אותו לשתות מים. לכן יכתוב גם כן מה שכתוב באותו ספר למען ינוח הקורא בו, כי ימצא תאוות לבו". אם כך כתב ה'פלא יועץ' לכותבים בני זמנו, שהיו צריכים להתאמץ כדי לצטט את המקורות בשלמות קל וחומר הדבר ב'עידן המחשב', בו החיוב על מחבר הספר להביא מקורות בשלמות גדול יותר.

ג. החלוקה לשערים: הספר מחולק לכ"ב שערים, על פי האל"ף בי"ת. (כשאספתי את הקטעים מ'עצמותי תאמרנה' שמחתי לראות שברשימה שבידי מילים כמעט מכל סדר האל"ף-בי"ת שנגעתי בביאורן שם. וכגון; אגודל, בריונות, גבות, דריכות וכו', למעט מילה המתחילה באות וא"ו. כדי להשלים את הסדר הוספתי את ביאור המילה 'ותיק', אף שאינה מובאת בספר 'עצמותי תאמרנה').

ד. החלוקה לפרקים: הפרקים מחולקים ברצף מתחילת השער הראשון עד לסיום הספר, ע"ד פרקים.

ה. עקרונות לה"ק: פרק בפני עצמו הוא 'עקרונות לשון הקודש', ובו הקדמה ושבעה עקרונות המבארים את היסודות העיקריים עליהם מושתת ספר זה.²

ו. קונטרס הערכים: תמצאהו בסוף הספר, והוא כמילון מושגים לפי סדר א-ב המפנה לעמודים בו הם נידונים. וקראתיו 'נקרת הצור' לרמוז שהמילים

1. ערך 'אסופה'

2. והם: א. האות הבודדת כשורש. ב. השורש הזוגי. ג. השתלשלות ההגאים. ד. היפוך האותיות. ה. המילים הנרדפות. ו. המילים המורכבות. ז. מלעיל מלרע.

הקדושות הן צמצום אור השכל בצירופי האותיות, וכן רמוז בו שם משפחתי.¹ כמו כן ניתן לאתר התייחסות לפסוקים או מאמרי חז"ל באמצעות מפתח המקורות הערוך שם (הכולל רק את הפסוקים והמאמרים שנתחדש בהם דבר).

ז. כותרות משנה וכותרות צד: בולטת לעין החלוקה הענפה לפסקאות ולצידן כותרות משנה וכותרות צד בצידי העמוד, להקל על ההתמצאות במהלך הקריאה והלימוד.

ח. הפניות: במידה וענין מסוים מופיע במקומות נוספים בספר, כתבנו הפניות לאותם מקומות בנוסח: "ראה עוד בפרק ד'... ערך:..." המטרה: להשלים את התמונה הכוללת סביב המילה המתבארת והנושא מזוויות שונות מבלי להעמיס במקום אחד. ואף אם יראה כאילו אותו ענין חוזר בכמה מקומות, אשתמש בלשון ה'פלא יועץ': 'כן ראוי להיות חוזר, וכן דרכי'.

ט. חידושי מילים: ככל מקום שנתבארו מילים בענין המסויים, ציינו אותן בצד העמוד תחת הכותרת 'מילים המתבארות'.

י. ניצוצות לשון הקודש: נושא מרתק בפני עצמו הוא המקור העברי למילים לועזיות רבות. ולהפטר בלא כלום אי אפשר, לפיכך הקדשנו לכך פינה בצידי העמודים בשם 'ניצוצות', להראות כיצד מילים לועזיות רבות שורשן בלשון הקודש, ניצוצות קדושה שנפלו ללשונות הגויים.²

יא. המחשות: איורים ורישומים הובאו לצורך המחשה במקומות שהדבר נראה כנצרך להבנה.

במקומות מסוימים תמצא שהארכתי והרחבתי באופן שנראה כיתר על המידה, אך לא להלאות את הקורא באתי, וידוע לי שהקיצור הוא מטבע חריף³ ועדיף, לכן אתנצל בדברי המתק של בעל ספר 'החינוך':⁴ "שחיבת הקודש והחשק להשיג ידיעה בנסתר יניד הקנה לכתוב". כפי שכבר ציינתי, את הדברים שהעליתי ופיתחתי בסיעתא דשמיא, השתדלתי מאד להעמיד על אֲדָנִי פירושי חכמינו⁵, ואם שגיתי, איתי תלין משוגתי,

1. ראה בפירושו הנפלא של המלבי"ם ז"ל (עה"פ שמות לג, כב): "וְשִׁמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצֹּר".
2. סה"כ כשישיים מילים. בסוף 'קונטרס הערכים' (הנ"ל) ריכזנו את המילים הלועזיות עם הפניות לפרקים המתאימים.

3. לשון ה'פלא יועץ' בערך 'אסופה'

4. מצוה שצ"ז

5. כאן המקום להעיר שהיה זה כמובן תהליך ארוך של התוודעות למפרשים השונים והמיוחדים, כמי מעיין בלב מדבר. ומה שנדמה היה לי כגילוי אישי, כגון ששורש המילה שהוא בן שתי אותיות, ואף אות אחת, ראיתי שכבר קדמוני גדולי עולם (זכורני ששחק ואמר לי רבי משה שפירא זצ"ל בשם הגר"ח מוולוז'ין ש'החידוש הכי גדול שאדם יכול לחדש הוא שגם הוא יודע'). אין ספק שאם אזכה להעלות על הכתב את המפגשים וצמתי הגילוי של תובנות המילים, יהיה זה ספר מרתק ומאלף בפני עצמו. וכאן אציין במילים קצרות את ה'תחנות המרכזיות' שבהם.

בשנת תשמ"ז קבלתי את הספר 'דיוקים על ספר משלי' לרבי פנחס וולף ז"ל מידידי הרב יצחק פרידמן ז"ל (שתרגם את הספר מגרמנית לעברית בהוצאת מכון ברמן), דרכו התוודעתי למפרש הנפלא עה"ת והוא הרש"ר הירש ז"ל, בו מצאתי לראשונה חבר ופטרון להעמקה בלשון הקודש (הבאתיו 18 פעמים בספר), ובו מצאתי אחיסמך לעקרון 'השתלשלות ההגאים' (ראה עקרון ג') שהתייחס ל'קרבת ההגאים'. בשנת תשס"ה גיליתי את הרב שלמה פפנהיים ז"ל. בני ביתי ביודעם את חיבתי ללשון הקודש העניקו

ולכך אוסיף ואקח טיפה מיינו של הרמ"א ז"ל בהקדמתו לספרו 'מחיר יין': "אף על פי שידעתי שדברי לא יהיו על גלילי השכל בנויים, מכל מקום לשמוע הן ראויין, ואם לא יועילו לא יזיקו, ואולי לפעמים האמתיות כברק יבריקו, ולא תהא אלא דרשה בעלמא".
 וזה החלי בחמלת צורי וגואלי.

לי ליום הולדתי מתנה גדולה, ספר העוסק ב'מחברת מנחם' אודות מנחם בן סרוק ומחלוקתו עם דונש בן לברט. מנחם היה הראשון שהעלה את השורש הזוגי כשיטה דקדוקית (רש"י מביאו מאות פעמים בפירושו). בהקדמה לספר אורו עיניי מדברים שהובאו בדברי **הרב פפנהיים** ז"ל מספרו '**יריעות שלמה**' שיצא לאור לפני כ-200 שנה. לראשונה פגשתי מי שיוצא בטענות חוצבי להבות על גודל המכשלה שנוצרה בעקבות שיטת הדקדוק המקובלת של השורש המשולש (ראה לקמן עקרון ב: 'השורש הזוגי'), וכאילו דברי יצאו מתוך גרונו. ספריו לא היו אז בנמצא, ורק בשנת תש"פ יצאו לאור הספר הנזכר והספר 'חשק שלמה'. אודה ולא אבוש שעמדתי משתאה מעבודתו של הרב פפנהיים, וכאילו כיוונתי בענין שורש המילים לדבריו בדיוק, וכמעט חלשה דעתי מעבודתי. וב"ה אזרתי אומץ ושנסתי מותניים ושמחתי בעמלי 'כי אין לך אדם שאין לו שעה ואין דבר שאין לו מקום' (אבות ד, ג), וברוך שכיוונתי. בשנת תשס"ו הכרתי את ידידי הרה"ג יוסף ספינר שליט"א (המו"ל של ספרי הרמח"ל והרמ"ד וואלי) שהעניק לי את ספרו של הרב **משה דוד וואלי** זצוק"ל "ביאור ספר קהלת", ופתח לי פתח גדול ועל כך אודה לו. הרמ"ד וואלי פירש את התנ"ך כולו על דרך הפרד"ס, והוסיף מאמרים בליקוטיו ובתוכם דברים חוצבי להבות בענין לשון הקודש ושורשיה. מדבריו הבאתי סמך לנקודות רבות בספרי (69 פעמים).

עקרונות לשון הקודש

הקדמה

ללשון הקודש זוויות רבות ומשלימות, לכן כשבאים לעמוד על משמעות המילה יש להפוך ולהפוך בה, לצרף זוויות רבות ככל האפשר כדי להשיג תמונה שלימה של מובנה והוראתה למעשה של המילה. ככל שנשתדל להעמיק בכל המילים תתבהר המציאות כולה על דרך האמת. **רמ"ד וואלי**:¹ "צריך לדקדק הרבה במלות לשון הקודש שהוא לשון החכמה, והמעמיק מגלה עמוקות ויבין את האמת, ומבקשי ה' יבינו כל".

בפרק זה העלנו בס"ד מספר זוויות ממקצועות לשון הקודש, להם קראנו 'עקרונות לשון הקודש'. המטרה, להקל על הבנת המושגים בגוף הספר.

תנאי לשימוש בעקרונות - מודעות לכשל החושי

ראשית - 'סור מרע'. טבע בני אדם להתרשם מהנתפס בחושים. תכונה זו מסיחה את הדעת ומטשטשת את האמת במה שרואים ושומעים. כתוצאה מכך, אם ישאל אדם לגבי מהות הדבר שראה או שמע, הוא יתאר את סגנוניותו החיצונית - ולא את משמעותו האמתית, ובכך נהפך הטפל לעיקר. כשל זה גורם לכך שגם בדברים עקרוניים הטעות עוברת מאב לבן לדורי דורות ומשבשת השקפות. מהרש"א:² "שהאדם יתפעל מהמורגש לחוש יותר ממה שיתפעל מנודע באמתות".

נטייה אנושית זו כינינו בספר בשם 'הכּשֶׁל הַחוּשִׁי'.

דוגמא משעשעת להמחשת 'הכשל החושי' היא המילה 'חיוג'. ממצאייה של מילה זו התכוונו לסיבוב אחר סיבוב של האצבע המחייגת על לוח המספרים, על ה'חוגה' העגולה של הטלפונים הראשונים (ראה תמונה). מכאן נולדו ההטיות: לחייג, חוגה, חייגתי ועוד, שהומצאו סביב המשטח העגול ופעולת הסיבוב, החיוג.³

והנה אותו סוג טלפון נעלם מן העולם לפני עשרות שנים ובמקומו הופיע טלפון המקשים, אלא שמתוך הרגל של דורות עדיין משתמשים במילה 'חיוג' כהגדרה לפעולת ההתקשרות הטלפונית - אף שהיום הפעולה מתבצעת בלחיצת אצבע, בהקשה. מעתה כשנשאל אדם שלא ידע את הטלפון הקדמון מה פירוש 'חיוג'? הוא לא יעלה בדעתו מהי 'חוגה', וששורשה

1. תלמיד חבר לרמח"ל מספרו 'אור זרוע' על ספר שופטים יב, ד.

2. על יבמות סב, א, ע"פ ספר העקרים מאמר א' פט"ו.

3. מקורות: תהילים (קז, כז): "יחוגו וינגעו פֶּשְׁפֹּר". ישעיה (מ, כב): "הישב על חוג הארץ וישבֶיהָ פְּחָבִים". רש"י: "חוג - לשון 'מחוגה' (ישעיה מד, יג) עוגל, קומפ"ש בלע"ז".

הוא 'חג', מלשון סיבוב, והוא יעמיס עליה משמעויות שונות ומשונות לפי הכשל החושי שלו האומר ש'חיוג' הוא יצירת קשר, חיבור, או לחיצה וכדומה.

ושלוש דוגמאות נוספות: המילה 'דחליל' מעוררת יחס של זלזול וגיחוך לזכר עליבות הדמות המוצבת בשדה. האמת היא ש'דחליל' נגזר מלשון הפחדה, 'דחלא' בארמית, 'חלחלה'¹ בעברית, על שם תפקיד הדחליל להפחיד את העופות.² מילה אחרת המפילה רבים במלכות ה'כשל החושי' היא המילה 'שחף' המעוררת ערגה למראה השחפים הלבנים המרחפים מעל חופי הים. והנה 'שחף' מלשון שְחָפָת, על שם שעוף זה נושא מחלה זו ר"ל.³ גדולה מכולן היא הטעות במילה 'אנוש', המשמשת דגל לרבים למעלת הרגישות וההבנה, ובאמת אינה אלא שורש ל'שנאה', שכן 'אנוש' מחזיק בשמו (בהיפוך אותיותיו) את המילה 'שונא', וכפי שיתבאר בהרחבה בגוף הספר בע"ה.⁴

מדוגמא זו ועוד רבות נבין שהשימוש במילים מבלי להכיר את משמעותן השורשית עלול לשבש את כל מערכת ההבנה הפרטית והכללית.

להבדיל מלשון הקודש, בכל לשונות העמים אין אפשרות לעמוד על אמיתות המילה כשלעצמה. לכן כל השפות הזרות הן גופא 'כשל חושי', כיוון שכולן הסכמיות, ומשמעות מילותיהן תלויה בהמצאות אנושיות לפי שינויי הזמן והנסיבות. רק בלשון הקודש שבאה מן הקודש, כל מילה מכוונת אל מהות הדבר בדיוק כפי שהבורא יתברך הטביע בה. רמ"ד וואלי:⁵ "וכל המילות והשמות שלה מכוונים לטבעו של דבר, ואין נפתל ועיקש כמו שיש בשאר הלשונות, כי לשון הקודש בא מן הייחוד וכל שאר הלשונות מן הפרוד".

גם לאחר ידיעת כל הדברים האלה עדיין רבה המלאכה, שכן יש לברר את האמת השורשית שבכל מילה, להסיר את מחיצות האבק והעפר של טעויות 'הכשל החושי' שנערמו סביבה, וכך לחשוף את אור פירושה על בוריו. מכאן תנאי יסודי לַפָּא אל הקודש: להסכים בליבו שיתכן והפירוש שהבין עד כה במושכל ראשון אינו מתאים למשמעות המילה באמת, ועליו להיות מוכן ופתוח לקבל את האמת ולתקן את ההבנה. תיקון הכשל החושי הוא תנאי מוקדם והכרחי במיוחד כשבאים לזהות את שורשי המילים, כי אם טועים במשמעותן, עלולות מילים רבות היוצאות מהם להשתבש כאש המתפשטת בשדה קוצים.

'שבילי אמונה':⁶ "המשכיל הנלבב ישתדל להפשיט קליפות המלות וגשמותם מעל הענין, ויעלהו במחשבתו ממדרגה אל מדרגה עד שיגיע באמיתת העניין הנדרש אל מה שיש בכוח יכולתו והשגתו".

1. השורש של 'דחליל' הוא 'חל', שורש 'חלחלה'. ראה פרק כג: 'ותתחלחל אסתר'

2. ראה תוס' ב"ב כז, ב.

3. ראה פרק ע: 'תחפושתי' ערך: 'קוראים לו שחף'

4. ראה פרק ח: 'אנוש'

5. על בראשית ב, יח

6. לרבי מאיר אבן אלדבי, נכד הרא"ש. הנתיב הראשון. אמנם הרב מדבר שם על כך שיש להסיר את ההגשמה מעל תארויו של הקב"ה כדי להכיר ולדבוק ברוחניות הטהורה, אך מכיוון שכל מילה בלה"ק, שהיא לשונו של הקב"ה, היא אחת משמותיו, תובעת אף היא את 'הסרת הקליפות' כדי להגיע לאמיתתה, וגם זה מכבוד השי"ת.

ניתוח המילים

בירור המילים וניתוחן בספר מבוסס לרוב על העקרונות שנכתוב לקמן. המטרה היא להקל על הבנת המונחים שבגוף הספר. אמנם לא ניתן להקיף ולהשתמש בכל העקרונות בניתוח כל מילה ולכן הסתפקנו לעיתים באמצעי אחד, בעקרון אחד, ולעיתים השתמשנו בכמה עקרונות לביאור מושג. המטרה בכל אופן היא: א. לברר את המילה כדי לעמוד על שלימות משמעותה. ב. להראות את יישום העקרונות באופנים שונים ומשלימים. לדוגמא: לביור המילה 'קוף' השתמשנו בשני עקרונות: היפוך האותיות וחילוף האותיות, וכדלהלן!

היפוך האותיות במילה: 'קוף' בהיפוך הופך ל - 'פוק'.

חילוף האותיות במילה: 'ק' כ' וג': 'קוף' - 'כוף' - 'גוף'.

עקרון א: האות הבודדת כשורש

"אֱתִיּוֹת וְאֲשֶׁר תְּבִאֲנָה יִגְדְּלוּ לָמוֹ" (ישעיה מד, ז)

לכל מילה משמעות כוללת, שהיא צירוף המשמעות הפרטיות של כל האותיות המרכיבות את התיבה.

כל אות היא בעלת ערך עצמי המשפיע על תרכובת המילה כולה. לפי זה, האותיות הן מרכיבים שורשיים במילה, יסודות, אבני הבנין. ממש כפי שהחומר, כל חומר, מורכב ממספר יסודות כימיים, ולכל יסוד מאפיין פרטי המשפיע על הרכב החומר ומהותו, כך משמעות המילה היא אחת, אך כשבוחנים את מרכיביה, את משמעות האותיות המרכיבות אותה, עומדים היטב על מהותה וענפיה.

בנוסף, בכל מילה יש אות יסוד אחת שולטת, בעוד שכל יתר האותיות (ומשמעותן הפרטית) הן בכחינת משרתות. אמנם כל אות נותנת את חלקה ב'תרכובת', אך 'תרכובת' המילה כולה מבוססת על משמעות האות המרכזית שהיא השורש, האות השולטת במילה².

קודם שנעבור לדוגמא נציין את הצלילים, המהווים את השורשים הפנימיים של האות. צלילי האותיות היוצאים מחמש מוצאות הגרון הם חיקוי של צלילי היסוד שבטבע, והוקבעו בפי המדבר את לשון הקודש. וכך מובא בספר יצירה: מ"ם דוממת, שי"ן שורקת³, צד"י פורצת⁴, ותי"ו חותמת⁵. האדם בדיבורו מצרף את צלילי ההגאים ותנועת ההברות ויוצר מהם מילים, אותן הוא מניע באמצעות הניקוד. באופן זה הוא מבטא את המשמעות

1. ראה פרק סג: 'קוף'

2. בעקרון הבא נראה שלמרות זאת, השורש של שתי אותיות הוא המרכיב המשמעותי יותר, ממנו מסתעפות מילים רבות.

3. ספר יצירה (פ"ב): "שלוש אמות אמ"ש, מ' דוממת, ש' שורקת, א'..."

4. ראה פרק נה: 'צחוק'

5. ראה פרק כ: 'השתרעות' ערך: 'תי"ו תמות תי"ו תחיה'

המקיפות והמורכבות של המילים. מכל האמור פשוט שגם אות אחת היא שורש יסודי במילה!¹

לדוגמא: האות עי"ן, המשמשת כמכנה משותף למילים שונות כגון:

מַעֲיִן עֵינים מַעֲיִן עֵינָן

המשמעות הצלילית היא: **בַּעֲבוּעַ, מַעֲיָה, מצב של אי סדר, כבליל מַעֲיִם**².

משמעות האות בשם האיבר: הַעֵינָן, איבר הראיה הַמַּבִּיעַ אֶת עוֹמֵק הַנֶּפֶשׁ, מַעֲיִן האישיות. 'עין' במשמעות הפנימית: הַבְּעָתָם³ של הדברים מן העומק השורשי, הוצאתם מַהַמַּעֲיִן לגילוי⁴.

מכאן, שבכל מילה בה תִּמְצָא האות עי"ן, אם כאות יסוד או כמשרתת לאות היסוד, תשפיע אות זו ממשמעותה הפרטית על המילה כולה.

1. במדבר (כא, יז): "את וְהַבּ בסופה", רש"י: 'את והב' - כמו 'את זָהב', כמו שיאמר מן יַעַד וְעַד, כן יאמר מן 'הב' 'והב', והוי"ו יסוד הוא". צפניה (ג, יח): "נוגַי מִמוֹעַד אֶסְפְּתִי מִמָּוָה". רש"י: "נוגי - לשון הוצאה, כמו 'הגו סיגים' (משלי כה, ד), 'כאשר הוגה מן המסילה' (שמואל ב, כ), ואין שורש בתיבה אלא הגימ"ל לבדה". ראה פרק יח: 'הגיון'.

2. מכאן חשיבות ההכרה של ההגייה המדויקת של האות ע' וכל האותיות בכלל (ראה עקרון 'השתלשלות ההגאים' לקמן). **אבן עזרא** (שמות ג, טו): "והנה אותיות הגרון הם ארבעה, ותחילתם עי"ן ואחר חיי"ת... ואלה שניהם עי"ן חיי"ת כבדים מאד, ומי שלא נהג בנערותו לבטא בהם לא יכון לדבר בם, כמו העובדי גילולים".

3. **תהילים** (יט, ג): "יום לְיוֹם יִבְיַע אִמֹר וְלַיְלָה לְלַיְלָה יִחַן דָּעַת". **אבן עזרא**: "יביע - שלא יפסוק, כמו **מבוע**, או כמו יגיד; הנה יביעון בפיהם' (תהילים נט, ח)". **קהלת** (י, א): "זָבֻבֵי מְנוֹת יִבְיַע שְׁמֹן רוֹקֵחַ יִקֵּר מִחֲכָמָה מִפְּבֹד סְכָלוֹת מְעֵט". **רש"י**: יביע - לשון **אבעבועות**, כל משקה מסריח מעלה רתיחה **ואבעבועות**".

4. ראה פרק מו: 'עין'

לפנינו רשימת כ"ב האותיות ומשמעותן בקיצור נמרז:

האות	המשמעות הישירה	המשמעויות המסתעפות
א	אָלֶף, אֵלֶף, אֵילֶף, שְׁלֵמוֹת ¹	ראשוניות, מקוריות, שורש, השפעה, האצלה
ב	בֵּית, בֵּית, בֵּית, בֵּית ²	בניה, העמדה, הפנמה, קבלה
ג	גִּידוּד, גְּמִילָה, גְּבֻלָּה ³	עצירה, גדוד, הגדרה
ד	דָּלַת, דָּלוּת, דָּלוּל ⁴	חוסר יציבות, ריקות, עליבות
ה	הוּיָה, הוּיָלוּת, הוּמָה ⁵	חירות, מקור נעלם
ו	וִיבּוּר, תּוֹסַפָּת, הַשְׁפָּעָה ⁶	קדושה, האצלה, נתינה
ז	זָיִין, גְּזִירָה, גְּזִיזָה, כָּלִי זֵיִן, זָרוּת ⁷	החלטיות, חדות
ח	חֵיכּוּךְ, חַיִּים, חוּם, חוּוּיָה ⁸	התחלה, תחילת ההויה, התפשטות
ט	טֵיט, טְבִילָה, טְבִיעָה, הַטְחָה ⁹	חיבור מוכרח, נטיעה, הטיה
י	יָדָה, דֵּי, נְקוּדָה, יָד ¹⁰	ריכוז, העלמה, מיקוד, קרבה
יא	כָּף, כִּיפּוּף, כְּפִיתָה, כִּיפָה, אַכְפֵּת ¹¹	התאמות, חיבור, כניעה
יב	לִימוּד, מְדוּד, מִידָה ¹²	הובלה, התקדמות, הכוונה
יג	מָם, מֶרְכֵז, מוּם, בְּלִימָה ¹³	קביעה, מרכזיות
יד	פְּנִימָה, פְּנִינָה, פְּנִים ¹⁴	התכנסות, העלמה, לקיחה
טו	סְמִיכָה, מְסַךְ, מְסַכָּה, סְכָךְ ¹⁵	סמוי, תמיכה נסתרת, הסתגרות
טז	עֵינָן, מְעִינָן, עֵינָן, עוֹמֵק ¹⁶	ראשוניות המעמקים, קודם הסדרים
יז	פֶּעַר, פֶּתַח, פְּנִינָה ¹⁷	מעבר בין רשויות, פתיחת אפשרויות
יח	צָד, פְּרִיצָה, צָחֻק, פִּיצוּץ ¹⁸	חידוש, מציאה, מציאות
יט	קֹפֶה, הַקְפָּה, הַשְׁקָפָה ¹⁹	שלמות מוחלטת, הגבלה, דין
כ	פִּירוּט פִּירוּק פִּירוּד ²⁰	פוריות, הפרשה, התרוששות
כא	תְּנוּעָה, הַתְּפַשְׁטוּת, הַשְׁתַּלְחוּת ²¹	פעולה מהירה, אש, השתלשלות
כב	תָּם, תּוּ, מֵת ²²	סופיות, חותם, מוחלטות

1. ראה פרק כ: 'השתרעות' ערך: 'מת קרב' ובפרק נח: 'צואר' ערך: 'אוצר נחמד' 2. ראה פרק יח: 'הגיון' 3. ראה פרק ב: 'ברינות' ערך: 'ברוד ברוד ברודים' פרק יח: 'הגיון' ערך: 'גומל חסד' 4. ראה פרק עג: 'תהום' ערך: 'היולי' ופרק ח: 'אנוש' ערך: 'אוי' 5. ראה פרק ח: 'אנוש' ערך: 'איך מבטאים ו' 6. ראה פרק נו: 'צדדי האמונה' ערך: 'ניתוח הזמן' 7. ראה פרק כה: 'חזה' ערך: 'חזה וחיואי' 8. ראה פרק לו: 'מודעות' ערך: 'הטי"ת והטיט' 9. ראה פרק טו: 'גולם' ערך: 'יוד דיו ידו' 10. ראה פרק ב: 'אגרוף' 11. ראה פרק טו: 'גולם' ערך: 'אות הבלימה' ופרק לה: 'מדים' ופרק יח: 'הגיון' ערך: 'גומל חסד' 12. ראה פרק ז: 'אכזריות' 13. ראה פרק ה: 'אופנה' ערך: 'עוצמת הפנימיות' 14. ראה פרק ג: 'אלימות' ערך: 'סמיך ונראה' ובפרק כ: 'השתרעות' בפתיחה 15. ראה פרק מו: 'עין' 16. ראה פרק ט: 'אצבע' ערך: 'בצע תחת פצע' 17. ראה פרק נה: 'צחוק' 18. ראה פרק טז: 'גוף' ערך: 'לא תגוף' 19. ראה פרק לו: 'מודעות' ובפרק נא: 'פעם' ערך: 'הופעה בפעולה' 20. ראה פרק סה: 'ראש' ערך: 'אשר אהיה' 21. ראה פרק כ: 'השתרעות' ערך: 'תיו תמות תיו תחיה'

עקרון ב: השורש הזוגי

"טובים השנים מן האחד" (קהלת ד, ט)

שתי דעות ומחלוקת רבת שנים יש בענין שורש המילה, האם הוא בן שתי אותיות או שלוש¹. לא כאן המקום להרחיב בשורשי המחלוקת וגם אין צורך בכך לענייננו, אך מכיוון שמקובל ששורש המילה עומד על שלוש אותיות נאמר בזה מילה.

הדבר ברור לכל מתבונן שלענין הבנת פנימיות המילים והוראתן המקיפה יש לבחון את המילים לפי השורש היסודי של האות הבודדת (כנ"ל בעקרון א), וכל שכן לפי השורש הזוגי בן שתי אותיות, שלו הוראה עצמית פְּתִיבָה קצרה, כגון 'חל' 'צר' 'שר' 'אב'.

הראשון שיסד והעמיד את המילים על שורש בן שתי אותיות הוא מנחם בן סרוק בספרו 'המחברת' (רש"י מביאו פעמים רבות בפירושו). רבים מחכמי הדורות אחריו, כולל רש"י ור"ת, ומאוחר יותר המלבי"ם, הרש"ר הירש ועוד, סברו ששורש המילה הוא זוגי. מצד שני עמד המדקדק רבי יהודה חיוג מחכמי הספרדים² הנחשב לאבי השורש המשולש, ושיטתו התקבלה 'באופן רשמי'³. מאז נראה שהדקדקנים החשובים שהלכו בפירושה לפי השורש הזוגי נותרו כפוסעים בשולי הכרם של בעלי השורש המשולש, ודבריהם נתקבלו אמנם אך יותר כ'דרש' מאשר כיסוד מוכרח בפשט הלשון. בדורות האחרונים חזרת העטרה ליושנה ורבים מעמיקים ורואים שהדבר פשוט שטיב לשוננו ועומקיה מתבררים רק על בסיס השורש הזוגי ומשמעות האות הבודדת כנ"ל.

זיכוני מן שמיא ופשוט היה לי מתמיד שהשורש במילה הוא זוגי, וככל שהפכתי במילים ראיתי מנגד את השורש המשולש כמחסום ואבן נגף למשמעות הפנימית של הלשון⁴.

1. מובא בספרים שהסיבה למחלוקת זו היא שדבר זה לא נמסר כחלק מהתורה שבכתב כמו הכתב והניקוד.
2. מחלוקת זו מפורסמת כמחלוקת חכמי הספרדים וחכמי הצרפתים, וכפי שעולה מפירושו המזרחי עה"פ בשמות (א, כ) "וַיִּטֵּב אֱלֹקִים לְמַיְלֵדָה". "ויטב" - שישודה שתי אותיות, כי הוא (רש"י) מחכמי צרפת האומרים שעלומי הע"ן ונחי הלמ"ד כולם שורשם שתי אותיות בלבד, שורש 'ויפן' - 'פן', ושורש 'ויקם' - 'קם'. וחכמי ספרד חולקים עליהם ואומרים שאין שורש פחות משלוש אותיות, ושורש 'ויפן' - 'פנה', ושורש 'ויקם' - 'קום' וכו'".

3. וכך מביא בספר 'שפת אמת' לר' בנציון הכהן ז"ל (מהדורת תשמ"ז עמ' יג): "ובספר 'שפה ברורה' כותב הראב"ע ('אבן עזרא'): דע, כי כל הקדמונים היו אומרים כי שורש יָדוּר דָּר לבדו, כלומר שתי אותיות, דָּר בלבד. ושורש עָשָׂה עַש לבדו וכו', רק ר' אדוניס הלוי (הידוע כ'דונש בן לברט' - המתנגד החרף למנחם בן סרוק) הקיץ מעט משינת האולת... ויפקח אלוקים את עיני ר' יהודה ברבי דוד הנקרא חיוג להכיר את אותיות הנוח... ובמקום אחר כותב הראב"ע כי לא נודע דקדוק עד קום ר' יהודה בר דוד הנקרא חיוג והוא ראש המדקדקים".

4. כידוע 'המשכילים' שפיתחו את 'העברית החדשה' אימצו את השיטה המקובלת של השורש המשולש בדקדוק. לענ"ד אף שמקומה של שיטה זו שמור עם גדולי עולם הקדמונים ז"ל, נראה שהיא פתחה פתח גם לטעותם של המשכילים להעמיד את העברית ככל שאר הלשונות, כאוסף של תוויות יבשות ונבדלות לכל חפץ, שכן לשיטה זו אין עניין במהות המילים אלא בסדר הטיותיהן ליפי המליצה, ולפי זה אין הבדל ח"ו בין העברית ליתר הלשונות. עובדה מרנינה היא שרבים מבעלי התשובה בדורנו שעברו את מכשח החינוך החילוני ומקצוע הדקדוק כנ"ל, ראו אור גדול של אמת דוקא כשנחשפו לשיעורים בפנימיות לשון הקודש והכרת השורש הזוגי, ורבים המשיכו והתעמקו בדקדוקה.

רווחה גדולה מצאתי בשנת תשנ"ג כשהתודעתי לפירושו של הרש"ר הירש ז"ל, אך עדיין לא מצאתי לי חבר המבקש להעמיד את השורש הזוגי כשיטה מוחלטת בדקדוק. זאת עד שנת תשס"ה שאז גיליתי את בעל 'יריעות שלמה', הרב שלמה פפנהיים ז"ל, שיצא בספריו לפני כמאתיים שנה בקריאות שבר כנגד שיטת השורש המשולש¹, והוכיח לפי דרכו ששורש המילה בן שתי אותיות, וממנו פינה להבנה נפלאה של המילים והחיים בכלל.

והדברים באמת פשוטים לכל מתבונן בפשט הכתובים והמדרשים, ובמיוחד בחכמת האמת שלימודה הולך ומתפשט בימינו ב"ה, העוסקת רבות בניתוח המילים והיפוכי אותיות, דבר שאי אפשר לעשותו אלא מתוך הסכמה שהמילים הן צירופי אותיות המשתנים לפי הענין, ולא גושים נוקשים של שלש אותיות².

הגדיל לעשות הרמ"ד וואלי שכתב³: "כל הצרופים יש להם משמעות. כל השורשים הם מב' אותיות, כנראה מן הכ"ב אלפא ביתות של ספר יצירה שקיבלנום כיד ה' הטובה עלינו וכתבנום במקום אחר. וסימנך: אַכְל' שרשו פֶל', הֶלֶף' שרשו לָף', נָתַן' שרשו תָן'⁴.

ובע"ה עוד רבות ידובר בזה בגוף הספר, וכאן רק מספר דוגמאות:

השורש 'כל' משותף למילים: 'אכל' 'כלא' 'כלל' 'תכלית' ועוד.

השורש 'רץ' משותף למילים: 'ארץ' 'רציצה' 'רצון' 'פרץ' 'רצף' ועוד.

1. **כותב המלב"ם** ('איילת השחר' ויקרא ב, יד): "כי אשר הסכימו האחרונים שאין שורש בלשה"ק פחות מג' אותיות הוא דבר אשר נחלקו בו גדולי הלשון בימי קדם... אולם חוקרי הלשון מקרוב ובראשם בעל "יריעות שלמה" האריך להוכיח כי יסודי הלשון בכלל נבנה משתי אותיות...". וכך כותב מנהמת ליבו הרב שלמה פפנהיים ז"ל, מחבר 'יריעות שלמה' בהקדמה לספרו 'חשק שלמה': "ושורש 'חלל' מורה על ההרוג, ועל 'ההתחלה' ו'חילול' ו'מחולות' ו'חלילים' ו'התחוללות' וכדומה. ולפעמים תזדמן מילה מתנגדת בנטייתה ובנינה לכלל שהניחו המדקדקים, שצריך מפרש לדחוק עצמו ולומר שהיא מילה זרה יוצאת מן הכלל וכדומה לזה מן העניינים המבלבלים דעת המפרש. ומנין נמשך זה הבלבול, אם לא מן החוק שחקקו להם המדקדקים שאין שורש פחות משלוש אותיות, שעל פי זאת הגזירה כל שיש כאן מילה מורה בנטייתה ומשקלה משורש בעל ב' אותיות או אות אחד, יאמרו בזה לפי דרכם שהיא חסרה או נחה או כפולה. ומזאת ההנחה נמשך להם שוב ליתן לחסרים נחים וכפולים נטייה אחרת, ולשלמים... הלא אם תכלית הדבור והכתיבה להגיד מחשבתו לזולתו מדוע לא יספיק לזה אות א' בדבור ורושם אות א' בכתב? ולמה אנחנו, עם אלקי ישראל, מרחיקי הריבוי ומניחי האחדות, נפציר עצמנו להיות לשוננו להיות פים לאתים ולשלוש קלשון" (ע"פ הנאמר בספר שמואל א' יג, כא: "וְהִיְתָה הַפְּצִיָּה פִּים לַמַּחְרָשׁ וְלְאֵתִים וְלְשָׁלֹשׁ קְלִשׁוֹן וְלְהִסְתַּדְּפִים וְלְהִצִּיב הַדְּבָרָן").

2. אם נאמר שהשורש הוא בן שלש אותיות, מילים רבות 'נתקעות' במשמעותן השטחית ומאבדות את עומקן לאורך ולרוחב, וממילא מגביל הדבר את הבנת התורה ומכמניה. דוגמה מובהקת לכך היא המילה 'זקן'. שורש המילה 'זקן' הוא 'קן', וממנו ענפים רבים: קן-צפור, קנה, קנאה, תיקון, קניין, ולכולם משמעות אחת ומשותפת. אך אם אין שורש המילה 'זקן' בן שתי אותיות (אלא של שלוש), יוגבל פירושו כמילה נרדפת ל'קשיש' ו'שיש', אדם חלש מרוב ימים ותו לא (ראה מה שכתבנו בזה בפרק כד: 'זקן').

3. ספר הליקוטים ח"א ע' קעט

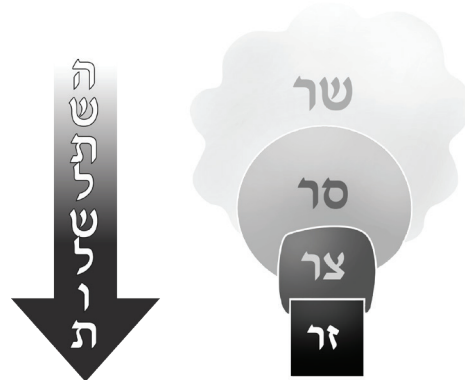
4. אמנם דלוננו מאד מלדחות את השורש המשולש שכל תורת הניקוד מיוסדת עליו וגדולי עולם סומכים עליו. לכן נראה לחלק ולומר שלענין הניקוד וכל ענפי הדקדוק כמקובל, יש להתייחס לשורש המשולש, אך לגבי עומקה של הלשון יש להיכנס בפתח השורשים הקטנים יותר וכנ"ל. ראיתי שהרמ"ד וואלי מיישב את שתי השיטות ע"פ הקבלה (עיין בספר הליקוטים ח"א עמ' רג 'שורש מילים של ב' או ג' אותיות, וכלל גדול בענין אות ראשונה של מילה') וה' יאיר עיננו בתורתו, אכ"ר.

השורש 'קן' משותף למילים: 'קן' 'קניין' 'קנאה' 'קנח' 'קין' ועוד.
השורש 'נע' משותף למילים: 'תנועה' 'נענוע' 'נעה' 'מניעה' 'כניעה' ועוד.

עקרון ג: השתלשלות ההגאים (חילופי האותיות במילה)

"בִּינָה הֶגְיָנִי" (תהילים ה, ב)

כידוע יש לא פעם מילים קרובות, שמה שמבדיל ביניהן הוא שינוי אות אחת, ולרוב אין המפרשים עומדים על ההבדל ביניהן אלא כורכין אותן במשמעות אחת כוללת, וכגון: עלס עלץ ועלז¹ שמשמעותן הכוללת היא השמחה.² אמנם לפי שלכל אות משמעות פרטית, ודאי שחילוף האותיות מורה על שינוי והבדל דק בין המילים. עקרון 'השתלשלות ההגאים' קובע שקיים מהלך פנימי עמוק המתגלה בשינויים אלו שבין האותיות שהן ממוצא אחד.³

המשל לזה הוא השתנות החומר בין אדים, מים וקרח.

המשותף לאדים, למים ולקרח הוא ששלושתם חומר אחד. השונה ביניהם הוא מצב הצבירה שלהם: האדים רפויים מאוד, עד שחלקיהם מתפשטים ונעלמים. הקרח הוא חלקי האדים

1. ראה 'מנחת שי' (צפניה א, יב) שאסף דוגמאות רבות לחילופי אותיות במילים מהתנ"ך ומחז"ל. ודוגמא אחת לנו מיני רבות: "וַיִּתְּשֵׁב בְּאֵיֶתְּךָ קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּצוּ זְרָעֵי יָדָיו" (בראשית מט, כד). **רש"י** (סוטה לו, ב): "ויפוזו - לשון **ויפוצו**, שהזיין והצד"י מתחלפין, כמו זַעַקְתָּ צַעַקְתָּ". לכאורה אין הבדל בין אם המילה נכתבת בצ' או בז', אך כמובן שיש הבדל, ש'יפוצו' הרפוי יותר מורה על התפשטות והתפרטות בעלמא, ואילו 'יפוזו' חזק יותר, התפרות לחלקים מודגשים יותר.
2. **רש"י** (איוב כ, יח): "ולא יעלוס בו' - וכן יעלוז וכן יעלוץ, שלשתן מתחלפות".
3. כ"ב האותיות מחולקות לחמש קבוצות המתפרשות בחמשה מקומות מהגרון עד השפתיים, שמשם נהגות האותיות. מהגרון: **אחה"ע**. מהחך: **גיכ"ק**. מהלשון: **דטלנ"ת**. מהשיניים: **זסשר"ץ**. מהשפתיים: **בומ"ף** (ע"פ ספר יצירה פ"ב מ"ב).

שהתעבו ונקרשו. המים הם מצב בינים - לא רפוי לגמרי כאדים ולא נוקשה כקרח. דוגמא מובהקת להשתלשלות ההגאים היא השתלשלות האותיות הַשִּׁינִיּוֹת שמוצאן מן השינים: וכגון שי"ן סמ"ך צד"י זי"ן, שאם נוסיף להן את האות רי"ש, תתקבל הסדרה שר, סר, צר, זר, המשתלשלת מהרפוי אל הנוקשה, ממש כמו המעבר בשלבים מהאדים, דרך המים ועד לקרח. כשנבוא לבחון את משמעויות המילים הללו נראה שיש להן גם מכנה משותף המתבטא בהשתלשלות הצלילית של ההגאים מהאות שי"ן הרפה ועד לאות זי"ן החזקה.

ונחזור לדוגמא שפתחנו בה, המילים: 'עלס' 'עליץ' 'עלז', היכן ניכר ההבדל? באותיות המתחלפות בהדרגה מאות רפויה לאות בינונית ולאות נוקשה - מה שמורה על הבדלים בהרגשי השמחה: עלס - מתון, עליץ - קופצני יותר, עלז - גילוי חד יותר לשמחה בתנועה ובמלל.¹ אם כן יש לומר ש'עלס' 'עליץ' ו'עלז' הם 'חומר' אחד והוא השמחה, אך הן אינן מילים זהות, אלא הרגשים שונים ותגובות שונות, ממש כמו אדים או כל חומר רפוי אחר ההולך ומתקשה במספר שלבים.²

שורש ההבדל בין האותיות הוא הצליל, הנעימה המאפיינת כל האות.³ זהו עומק משמעות האותיות, היינו השתקפות צלילי הטבע: צליל עמוק, חד, עולה, יורד, נמשך, מחוכך וכדומה. צרופי האותיות למילה הם בעצם צרופי משמעויות הצלילים. צליל רפה - חסד ורחמים, צליל נוקשה - קושי ודין. בגוף הספר נשתמש במונחים ה'עֲצָמָה' ו'רְפִיָה' לתאר את הבדלי המשמעות של האותיות המתחלפות.

נסכם: כפי שהשתלשלות הדברים בבריאה היא מהרוחני ההולך ומתעבה אל הגשמי,⁴ כך מתבטאת השתלשלות זו בלשון בה נברא העולם. בחילופי האותיות יש סדר הגיוני כהשתלשלות כל מה שבבריאה מן המופשט אל הגשמי, לכן כינינו עקרון זה בשם 'השתלשלות ההגאים'.

1. רד"ק (על צפניה ג, יא): "כי אז אסיר מקרבך עליי גאותך - כלומר הגאים והעליונים והשמחים לדבר גאוה וגבהות אסיר אז מקרבך".

2. באופן כללי, הגיית ה'ס' רפויה ומשוחררת מהגיית ה'צ', וזו האחרונה רפויה מהגיית ה'ז' הנוקשה. המצב הרפוי ביותר של החומר מתבטא באות ש' ימנית הנהגית בקלות, מבלי לצופף את חלקי האויר היוצא מן הפה. מצב פחות רפוי קיים באות ש' שמאלית הנהגית בדחיסה מסויימת של חלקי האויר היוצא מן הפה. המצב ה'סגור' של החומר הוא באות ס' הנהגית בהידוק השיניים והוצאת האויר בדחיסות גדולה. מצב החומר לפני התפרדותו לחלקים מבוטא באות צ' הנהגית בהוצאת האויר בדחיסות חלקי האויר המתפרץ מבין השיניים. התפזרות החומר מבוטאת באות ז' הנהגית בשיניים סגורות מאוד, עד שהצליל החזק והדחוס (zzz) בוקע מבין שורות השיניים כביכול שלא 'ברשות', זורם ובורח מבין החללים שבין השיניים המהודקות, צליל גזירה ופיזור. ראה בהרחבה בפרק כ: 'השתרעות'.

3. מהרש"א (ברכות ו, א): "'שכל העם רואים את הקולות', שהם מתחלקים לפי צורת האותיות כפי מוצאם של הקולות, ובדמיון רואה את כל חלק וחלק מהקול כפי מה שהוא לפי צורתו באותיות".

4. 'דרך השם' לרמח"ל (ח"ד פ"ו): "הנבראים כולם משתלשלים ובאים מדרגה אחר מדרגה מן הכוחות השרשיים עד הגשמיים".

עקרון ד: היפוך האותיות

"הֶפֶךְ בַּהּ וְהֶפֶךְ בָּהּ, דִּכְלָא בַּהּ" (אבות ה, כב)

לְשׁוֹן > נְלוּשׁ חֶבֶר > חָרֵב

בָּטָן > נֶבֶט

שָׁכַב > פָּבַשׁ צָרַח > רִצַּח

נֶפֶחַ > חֲנִיף

רמח"ל¹: "אין היפך ניכר אלא מהפכו". 'היפוך' אינו ביטול וסתירה של צד אחר. כאשר הופכים כלי ופניו כלפי מטה, מתגלה בו צד נוסף ומשלים של מהותו, וכמאמר חז"ל 'הפוך בה והפוך בה דכולא בה'². דהיינו, עמוד על כל פינות התורה, כל ההיפוכים, כי בהתגלות כל הצדדים זוכים לידיעתה השלמה³. קל וחומר במרכיבי התורה, שהן מילות הלשון⁴. סוד⁵ ההיפוך קיים בלשון הקודש בלבד, והוא נקרא גם 'חכמת הצרוף', שינוי צירופי האותיות באותה מילה.

רמ"ד וואלי⁶: "כבר אמרתי לך בכמה מקומות כמה גדולה חכמת הצרוף בלשונו הקדושה. ועוד תדע כי לכל צרוף וצרוף יש לו משמעות בפני עצמו בלי ספק. ומכאן תבין עושר וחכמת הלשון, כי דרך משל בתיבה של ג' אותיות יש בה ו' צרופים. דרך משל בפועל: שמח, משח, שחם, מחש, חמש, חשם. ומזה תבין דלותנו בגלותנו, כי מכמה צרופים שיש עד אין מספר, אין אנחנו יודעים אלא משמעות מעט מזער הנמצאים במקרא או בדברי רז"ל".

למשל: תרגום 'חֶבֶר' בלעז כ-friend (פריינד' באנגלית), אינו אלא תווית מעורפלת להגדרת קשר אנושי. לעומת זאת, המילה חֶבֶר - שהיא היפוך המילה חָרֵב - צופנת בחובה ש'חבר' הוא זה שמתקן חורבן. עומק הדברים הוא שטבע בני אדם לבקש טובת עצמם, מה שבאופן טבעי מביא ל'חורבן' הקשר בין בני אדם. לכן להיות 'חֶבֶר' משמעו הכוח לתקן את הנטייה להיות 'חָרֵב', נפרד לעצמו. מהמילה חבר נקיש לכל מילות לשוננו שהם מושגים טעוני חכמה ומורים הנהגה. הם אינם תארים שטחיים אלא תארים הנוגעים במהות הבריאה ותיקונה, וכמו 'חבר' שהוא היוצא לבנות ולתקן חורבן⁷. וכפי שתחזינה עינינו, בגוף הספר דוגמאות רבות להיפוכי האותיות וביאורם בס"ד.

1. דעת תבונות עמ' כא סימן לח

2. אבות ה, כב

3. רבי יוסף גיקטלייא (ספר 'שערי צדק' שער ה'): "כשחיבר השם יתברך אותיות אלו לאלו ועשה מלות, כמו דאת אומר כ"ף תי"ו רי"ש ותעשה מהן כת"ר, יש לך לצרף אלו האותיות ולבחון אם יש בהן תערובות שאינה במלות כת"ר, ותמצא על ידי הצירוף שיש בה כר"ת שהוא הפך כת"ר. ומי גילה זה הצירוף? וכמו שהמצרף מבחין את הכסף כך הצירוף מבחוץ מבחין את המלות. וזהו סוד 'אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ', ואולם - 'אמרת י"י צרופה'".

4. רש"י (נחום ב, ד): "ויש פותרין 'פְּלֹדֶת' לשון 'לְפִיד אש' בדרך ההיפך".

5. בלשון המקובלים נקרא 'סוד היפוך אתון'.

6. ספר הליקוטים ח"א 'אלפא ביתות וצירופן' עמ' קפ.

7. דרגות רבות יש ביכולת להיות 'חבר'. ה'חבר' בדרגה הגבוהה הוא זה שמחבר על ידי מעשיו הטובים את

עקרון ה: המילים הנרדפות

”וְהָאֱלֹקִים יִבְקֹשׁ אֶת נִרְדֵּי” (קהלת ג, טו)

מֶלֶךְ מוֹשֵׁל שְׁלִיט

תְּשׁוּקָה תְּאַוָּה עֲרָגָה

אָחַד יָחִיד מְיָחַד

מְבִין יוֹדֵעַ תּוֹפֵס

שׁוֹמֵר מְשָׁמֵר צוֹפֵה

כּוֹתֵב רוֹשֵׁם מְשַׁרְבֵּט

כבר אמרנו שכל מילה היא צירוף של אותיות, כשלכל אות משמעות עצמית. מכאן שלא יתכן שתהיינה לשתי מילים שונות משמעות אחת. ומה שנקרא 'מילים נרדפות' אין הכוונה למילים זהות במשמעות לתפארת המליצה¹, לקישוט הדברים במילים שונות, אלא כל מילה - אף שהיא שייכת לאותו עניין עם חברותיה - יש לה דיוק בפי עצמו.

למשל: 'חכמה' 'בינה' 'דעת'. כידוע, שלש מילים אלו שייכות כולן לענין הגבוה של המחשבה, ועם זאת לכל אחת מהן משמעות שונה ומשלימה לחברתה².

הבריאה - הנוטה מטבעה לחורבן - לבורא יתברך. **ב"ב** (עה, א): "ואין 'חברים' אלא תלמידי חכמים, שנאמר 'היושבת בנגים **חברים** מקשיבים לקולך השמיעני"³. כמובן שיש התחברות של רשעים, אלא שאף חבירה זו כביכול באה לעשות קשר בין החורבן האנושי של רשע אחד לחברו. **משלי** (כח, כד): "גִּזְלֵל אֶבְיוֹ וְאָמֵן וְאָמֵר אֵין פֶּשַׁע, חֶבֶר הוּא לְאִישׁ מְשֻׁחֵית". נתבונן בנקודה מעניינת הממחישה את עומק ההיפוכים. היום אנו מבינים דברים מתוך הופכם, כמו למשל: האור הוא היפך החושך, החום הוא היפך הקור, היום היפך הלילה, אנו יכולים לקרוא את האותיות השחורות רק אם הרקע עליהן הן כתובות הוא בהיר. אך במצב המתוקן והשלם לא יהיה צורך בהיפוכים כדי להגיע לתמונה השלימה, והדבר יתבטא במילים ושמות שאינם מתהפכים, כגון 'יש' או 'נתן', שקריאתם שווה משני הכיוונים. **כותב רמ"ד וואלי** (פרשת עקב 'משנה תורה' עמ' קס): "'עד היום הזה' - שנראה זמן קצוב, והיא בחירה עולמית. דע כי אדרבא נרמזה במילת '**הזה**' שנקראת כך למפרע כמו שנקראת ביושר, ואין בה שינוי, כמו מילת '**יהי**' שבבריאה, וכלא רזא חדא, לרמוז אל הנצחיות, שאין שינוי בבחירתו ובמעשיו יתברך, כמו שאין שינוי במילות הטובה בהיפוך שלהן".

1. **בני יששכר** (מאמרי חדש תשרי מאמר י'): "ומה שכתבו המדקדקים שיש 'שמות נרדפים' ומשמעות אחד להם, זה אינו! דבהכרח יהיה איזה חילוק משמעות ביניהם, כגון עזרה וישועה, אימה ופחד, אויב ושווא, ששון ושמחה".

2. **ספר הברית** (ח"א מאמר כ' פרק יט): "והנה מאמר דוד לשלמה בנו באמרו 'אך יתן ה' לך שכל ובינה' (דבה"י א, כב) הוא לך לעד אמת ונאמן **שהשכל** הוא דבר אחר ו**הבינה** דבר אחר, שאם לא כן יהיה האחד אך למותר. ואין לומר שהם מן המכפלה ושמות **נרדפים** לתפארת הלשון וליפות המליצה, כי מודעת זאת שכל דברי הנבואה וכל הכתוב בתנ"ך כולם נכתבו בכוונה עצומה ובצמצום נפלא, לא יסבו בלכתם על חנם, אפילו במה שאנו קוראים אותם '**שמות נרדפים**', כגון: אטד, קוץ, דרדר, ברקנים, חוחים, חרולים, נעצוץ, סרפד וכדומה, מה גם בשכל ובינה".

ומהו אם כן לשון 'נרדפות'? בהיות מילה מסוימת דומה לחברתה, הרי היא כרודפת אחריה להיות כמותה, אך 'אלקים יבקש את נרדף', שכל הנרדפות תשאנה תמיד נרדפות ולא נטרפות, וכל אחת קיימת במשמעות העצמית המיוחדת לה. זוהי מעלת לשון הקודש ותפארתה, לשון יחידו של עולם, וכפי שאין פרצופיהם של בני אדם דומים זה לזה, ואין דבר שעושה הקב"ה לבטלה ח"ו, וכל דבר מיוחד לתפקידו - כך כל שכן האותיות וצירופיהן - המילים הקדושות?²

וכך כותב ספר הרב שלמה ורטהיימר ז"ל בהקדמה לספרו 'שמות הנרדפים': "וה'נרדף' הוא השם שרודף שם אחר אחריו להוראת שמו, כי בכתוב מצאנו שמשתמש גם בו להוראת השם ההוא. ואולם אף כי רודף הוא אחריו, נדע כי לא ישיגנו בשלמות בכל הוראתו, ולא יכול ליקח את מקומו בהחלט, כי כמו שאמר, שפת קדשנו היא לא כמו השפות האנושיות ההסכמיות אשר יכבירו מילים גם מבלי דעת. שפתנו שפת אלוקית היא, שפה קדושה שכולה בשקל הקודש, אין בה יתר וכפל, וכל שם ופועל הוא על דבר מיוחד, וכל שם נרדף שמצאנו בה הוא רק גלוי לו במושגו, אבל שונה הוא על כל פנים ממנו במושג מה, ואי אפשר שיבואו שני שורשים על פעל אחד בלי איזה הבדל והפרש".

עקרון ו: המילים המורכבות

"דבר גדול מעשה מרכבה" (סוכה כח, א)

'מילה מורכבת' הוא כינוי למילה בת שני שורשים או יותר, כגון: אברך = אב-רך. ישנן מילים מורכבות בנות שלש אותיות, ששני השורשים מצורפים בה באמצעות אות אחת משותפת וכגון: עפר = עף-פר.

הרמ"ד וואלי:³ "דרך הכ"ב אלפא ביתות של ספר יצירה המבוארות אצלנו, ומהם נודע בבירור היות כל השרשים של ב' אותיות בלבד, ומלה של ג' אותיות היותה מורכבת מב' שרשים כמו רשע-רש-שע, כי הפנים העליונים בש"ע נהורין⁴ שלהם נסתרים מן הרשע והוא רש מהם. גם כמו לבש - לא בוש, כי הלבוש כנגד הבושה. וכן תקיש אל השאר בכל מלה ומלה עד אין תכלית, ותבין רזין עילאין ומילין יקירין דחכמתא, דרוש וקבל שר, כי זאת כוונתי וזה מבטי לפתוח פתח אל המשכילים".

1. קהלת ג, טו

2. 'הכתב והקבלה' (בראשית כה, כג): "שני גוים בבטנך ושני לאומים... - מנהג הנבואות להכפיל הענין במלות שונות, כמ"ש רש"י (תהלים ב, א): 'ומנחם פתר' לאומים' ו'אומים' ו'גוים' כולם קרובי ענין, אמנם אינם שווים בענין, כי אין זאת מתפארת הלשון שימצאו בו תיבות נרדפות משותפי הוראה מכל צד".

3. 'הליקוטים' ח"א עמוד רה: 'כל מלה של ג' אותיות מורכבת מב' שרשים'.

4. 'ש"ע נהורין' - מושג קבלי לתיאור הארת השפע העליון הנמשך מהקב"ה על האדם הזכאי לכך.

מספר דוגמאות:

חדקל	חד-קל	תנועה מרוכזת, חדה, נע בקלות ¹ . וכן 'דָּקֵל', דק וקל לצמוח מעלה.
אברך	אב-רך	אב בחכמה ורך בשנים ²
מלקוש	מל-קוש	מל, מכה וחותר דברים קשים ³
חשמל	חש-מל	ממהר ומדבר, חש וממלל ⁴
עפר	עף-פר	נוטה לעוף ולהתפורר ⁵
זהב	זה-הב	מתכת מושלמת שהכל יהבים, חפצים בה לעושרם ⁶
אפילו	אף-אילו	אף אם לו יצויר וכו', או אף אֵלוּ, שבכל זאת יצורפו ⁷
איפה	אי-פה	באיזה מקום פה ⁸
כיצד	כי-צד	כמו איזה צד נדון בדבר ⁹
ידע	יד-דע	מקום מדויק של הדעת, ידיעה ברורה

ועל האחרון אומר הרמ"ע מפאנו¹⁰: "עוד זאת אדרש לדרוש במלת 'דָּע' שהיא מורכבת משתי מלות: 'ד' - שפירושו מקום, 'דָּע' - הוא 'הדעת', איך שיובן. וכזאת וכזאת צריכים אנו להתבונן בכל מלות לשון הקדש במהות האותיות סידורן וחלוקתן וצירופיהן עד אין תכלית, כי לא דבר ריק הוא אלא ממנו".

לסיכום: כל מילה מורכבת ממספר שורשים של אות אחת, וכפי מספר האותיות בתיבה כך מספר השורשים היסודיים. השורש המשמעותי הוא בן שתי אותיות. רוב המילים מורכבות משני שורשים זוגיים גלויים או מובלעים. איתור השורשים המרכיבים הוא לפי צליל ההברות, היכן שמצוי הטעם, ההדגשה המחלקת את המילה. כמו למשל במילה 'חשמל'

1. בראשית (ב, יד): 'וְיִשָּׁם הַנֶּהָר הַשְּׁלִישִׁי חֲדָקֵל'. רש"י: "שמימיו חדין וקלין".
 2. ב"ר צ. ג.
 3. תענית ו, א.
 4. ילקו"ש (יחזקאל ח רמז שמו): "מאי חשמל, אמר ר' יהודה חיות אש ממללות. במתניתא תאנא עתים חשות עתים ממללות, בשעה שהדבור יוצא מפי הגבורה חשות, ובשעה שאין הדבור יוצא מפי הגבורה ממללות".
 5. רמ"ד וואלי (בראשית ג, יט): "ועדיין אם אתה חפץ להבין למה הניצוצות האלו נקראים עפר, דע שהיא מלה מורכבת מב' לשונות ע"ף פ"ר, שמשמע עפיפה ופירוד".
 6. מהר"ל (נתיב העושר פ"ב): "שרוצה וחפץ בעושר לתועלת אליו שצריך אליו להשלמתו, ולכך נקרא 'זהב' - 'זה הב', לצרכו שיושלם בו". ופירוש יפה ומשלים מצאתי בספר 'ערכי הקודש' (ח"א) בשם הרוקח (על בראשית ב) למילה זהב: "שהוא צח ומצהיב".
 7. הערוך: אפילו. תרגום 'אף בל נטעו' (ישעיה מ, כד) - 'אפילו יפשוך'. ומלה זו מורגלת בלשון תלמוד והיא מורכבת מן 'אף אלו'.
 8. רש"י (איוב לח, ד): "איפה - אי פה".
 9. 'בית הבחירה' (ב"ק פ"ב מ"א): "אמר המאירי 'כיצד הרגל מועדת', כלומר בְּאֵי זֶה צַד אמרו על הרגל שהיא מועדת".
 10. 'אם כל ח' ח"ג סימן יג

בה שני השורשים 'גלויים', שצורת ההגייה מחלקת את המילה לשתי הברות: חש-מל, או כמו בשורשים מובלעים וכגון: קרח קר-רח, או פרע פר-רע וכן הלאה.

עקרון ז: מלעיל מלרע

"דבשמיא מלעיל ודי בארעא מלרע" (יב"ע על שמות כ, ד)

'מְלַעֵיל' ו'מְלַרַע' הם מושגים בארמית¹ שהושאלו לציפון מקום ההטעמה, מקום הדגשת הצליל במילה, אם בחלקה העליון (מלעיל) או בחלקה התחתון (מלרע). החלק העליון הוא מקום התחלת התיבה מימין, והתחתון בסוף המילה משמאל.²

חלוקה זו נקבעה לפי סימני טעמי המקרא שבתורה. ה'טעם' הוא סוג הנגינה שבה קוראים את התיבה כפי שנמסר למשה מסיני. לפי מיקום הטעם נקבע ההדגש, דהיינו הארכה והגבהת הקול של אותו חלק במילה, בראשה או בסופה.

כל מילה מתחלקת להברות, וכמו למשל המילים אֶלְדָּד וּמִיָּדָד: אל-דד - מי-דד.³ כיצד נדע איזה חלק להטעים, האם את ההברה העליונה - 'אל', 'מי', או את התחתונה - 'דד'? תשובה: מכיוון שסימן הטעם נמצא על ההברה 'דד', הרי שמילים אלו נהגות במלרע, הוה אומר שחלקן העליון - 'אל' ו'מי' - יבוטאו במהירות ובקלות, ואילו ההברה 'דד' באריכות ובהגבהת הצליל: אֶל-דָּד וּמִי-דָּד.

מה ההבדל למשל בין אכַל במלרע לאוֹכַל במלעיל? במלרע הכוונה לפעולת האכילה של האדם האוכל, ואילו במלעיל הכוונה לגוף המאכל העומד ואינו פועל, שכן ההגייה במלעיל מורה על 'שם דבר', גוף הדבר ולא פעולתו. לעומת זאת אותה מילה במלרע מורה על פעולה, המשך, 'פועל יוצא'.⁴

מלעיל פירושו⁵ למעלה, כלפי מעלה: מל-עיל, וזה ברור. מלרע פירושו למטה, כלפי מטה, מל-רע - וזה טעון בירור, כי מה הקשר בין זה ל'רע'?! הרי רוב המילים בעברית מבוטאות

1. שמות (כ, ד): "בְּשָׂמִים מִמַּעַל וְאֶשֶׁר בְּאָרֶץ מִתַּחַת". תרגום יונתן: "דבשמיא מלעיל ודי בארעא מלרע".
2. "ואם הטעם מופיע בהברה שלפני האחרונה, הטעמתה מלעיל" (ספר 'אם למקרא ולמסורת' עמ' 37).
3. ראה לעיל עקרון ו' המילים המורכבות
4. כך מחלק רש"י בהרבה מפירושו, וכמו לגבי 'אֶכַל' ו'אוֹכַל' עה"פ (בראשית מא, לה): "וְיִקְבְּצוּ אֶת כָּל אֶכָל". דוגמאות נוספות:

מלעיל: רש"י (בראשית מט, ד): "פָּחַז - שם דבר הוא לפיכך טעמו למעלה". רש"י (שמות ל, כה): "רַקַח - שם דבר הוא, והטעם מוכיח, שהוא למעלה". רש"י (במדבר יד, טז): "יִכְלֹת - שם דבר הוא". בראשית (כט, ט): "וַיִּרְחַל בָּאָה עִם הָצֹאן". רד"ק: "ורחל באה - מלעיל, כי הוא פועל עבר". (בראשית מב, כא): "עַל כֵּן בָּאָה אֶלְיָנו הַצֶּרֶה הַזֹּאת". רש"י: "בָּאָה אלינו - טעמו בבי"ת לפי שהוא בלשון עבר, שכבר באה". מלרע: "נִשְׁיָהּם שָׁבוּ וַיָּבֹאוּ וְאֵת כָּל אֶשֶׁר בְּבֵיתָהּ" (בראשית לד, כט). רש"י: שָׁבוּ - לשון שביה, לפיכך טעמו מלרע" (להבדיל מ'שָׁבוּ - חזרו). רש"י (בראשית טו, יז): "וכשהטעם למטה (מלרע) הוא לשון הוה, דבר שנעשה עכשיו והולך, כמו בָּאָה עִם הָצֹאן" (שם, כט, ו). בְּעָרְבַי היא בָּאָה וּבִבְקָרֵי היא שָׁבָה" (אסתר ב, יד)". 5. נעיר כאן שגישתנו למילים בארמית היא כשווה ללשון הקודש מבחינת ניתוח המילים ומשמעות האותיות ושורשיהן. וראינו שרבותינו חכמי התלמוד וראשונים ואחרונים דרשו והפכו את התיבות שבארמית

במלרע¹ ואין שום 'רע' בזה.² התשובה נעוצה בהבנת הדיוק שבמילה 'רע'. זאת יש לדעת שהמילה 'רע' היא שורש למשמעות פיזור והשפעה, לרועע את המצב המכונס ולהפיץ אותו. ומכאן ל'מלרע' שהיא הטעמה צלילית שמשמעה פעולה היוצאת ונמשכת, מפזרת כביכול את מהות הדבר המכונס. לדוגמא המילה 'ואהבת' בפסוק 'וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים ו, ה) הנהגית במלרע, הווה אומר: תמשיך ותאהב את ה', תביע ותפיץ את אהבתך לשם לאורך ימים ושנים. לעומת זאת, 'ואהבת' במלעיל אינו אלא תיאור פעולה שהיתה ונגמרה, סיפור דברים - 'פעם אהבת', פעולה שקפאה במקומה בעבר.

עד כאן ההסבר הפשטי, אמנם יש בנקודת דקדוק זו של מלעיל - מלרע עומק נפלא, ונכתוב ממנו כאן בקיצור והשאר יתבאר בע"ה בגוף הספר.³ נאמר באופן כללי שנקודה זו נוגעת בחלוקה של שני כוחות היסוד בעולם: מלעיל - דין, מלרע - חסד.

מלעיל-דין מורה על מעגל סגור - נשאר בנקודת המוצא, נסגר לעצמו. וממנו המשמעויות: פועל עומד, עבר, שם דבר,⁴ בכוח, בלתי משתנה, דין.

מלרע-חסד מורה על תנועת קו - יוצא מן המקור הלאה. וממנו המשמעויות: פועל יוצא, הוה נמשך, פועל ומשפיע, משתנה, חסד.

מכאן נבין עד כמה חשוב להכיר ולדקדק במלעיל-מלרע, להרגיל את הלשון בכלל, ובתפילה ולימוד התורה בפרט⁵. הגם שמשמעות המילים מובנת מתוך כללות המשפט,

-
- כבלשון הקודש. מכאן ל'מלעיל' ו'מלרע' שהן מילים מורכבות כנ"ל: מל-עיל מל-רע.
1. רבי שריה דבליצקי ז"ל (מתוך הסכמתו לקונטרס 'הטעמת במלים הקדושות כהלכתן וכמשפטן' לרב אברהם יצחק הופמן שליט"א): "ש לשון הקודש בנויה כולה על משקל המלרע, חוץ מדברים היוצאים מן הכלל שהם מלעיל, אבל הרקע של השפה הוא מלרע. הנה נהפך אצל האשכנזים כל הגלגל, ורקע השפה נהפך למלעיל".
 2. והיו שטעו בזה, ואף כתבו כך להצדיק את נטייתם להפוך את כל המילים למלעיל, וחשבו לרומם בכך את כבוד התורה, ר"ל.
 3. מספר הפניות: פרק א: 'אגודל' ערך: 'סדר האצבעות', וערך: 'גדיל תורה', פרק ז: 'אכזריות' ערך: 'לעשות רושם'. פרק לג: 'בושה' ערך: 'אל תשתבש'. פרק לה: 'מדים' ערך: 'הנחש הניחוש והאינטואיציה'. פרק נא: 'פעם' ערך: 'פעמי הטבע'. פרק נה: 'צחוק' ערך: 'העברית והיידיש'. פרק עג: 'תהום' ערך: 'מאומה'. (עיין בפירושו של רש"י הירש בביאורו לשמות לב יא-יב).
 4. לתוספת הבהרה נציין ש'שם דבר' פירושו העמדת דבר כ'מושג', לתת לו שם, לא להדגיש את מה שהוא פועל אלא את מה שהוא. כדוגמא נתבונן בנטיית דוברי העברית להפוך את המילים שבמלרע למלעיל, דבר המצוי מאד בכל הנוגע לשמות בני אדם. למשל המילה 'חיים', 'כחיים טובים', נהגית במלרע, אך פֶּשֶׁם אדם הכל נוטים לשבש ולקרוא חיים במלעיל. וכן מִשָּׁה, כ'משה רבנו', נהגה מלרע, אך לאדם קרוב בשם זה נוהגים לקרוא מִשָּׁה. וכן שָׁרָה כ'שרה אמנו', נוהגים רבים לקרוא שָׁרָה במלעיל. הסיבה לשיבוש זה נובעת ככל הנראה מהתובנה - המושרשת מאתו יתברך - שמשמעות נעימת המלעיל שהיא העמדה, 'שם דבר' מושג קבוע, קרוב ומוכר, גורמת לנו להטות כך את המילים כדי לקרב את הדברים אלינו, להעמיד אותם אצלנו כביכול. וכבר הרחבתי בכך בס"ד בשיעורי במסגרת 'קול הלשון' כיצד ענין נפלא זה מתפרש לאורך ולרוחב ומתבטא אף בסגנון ובאופי של עמים ועדות, שהנטייה למלעיל או למלרע מעיד על מהותם (ראה פרק סא: 'הצריך של צרפת' ערך: 'מדבר צרפתי?').
 5. מתוך ההקדמה לסיפור 'כל פה' אשכנז: "במילה שיש בה כמה הברות מבטאים הברה מסוימת ביתר הטעמה משאר ההברות של אותה מילה. ולרוב, הטעמה הזאת היא בהברה האחרונה (ונקרא מלרע,

הרי עומק משמעותה כשלעצמה מתעוות אם לא מדייקים בנעימתה, במיוחד כשברור שלדיבור בלשון הקודש השפעה סגולית רוחנית הלוקחת בחשבון כל תנודה בהגייתה!.

לסיכום העקרונות

השתדלנו להציג כאן את העקרונות שרוב חידושי ודיוקי הדברים בספרנו מבוססים עליהם. כללים אלו מהווים את המפתח להעמקה במשמעויות לשוננו הקדושה. אמנם עולם הדקדוק רחב וכולל מקצועות רבים ויסודיים נוספים, כמו הניקוד, הדגשים, השואים נח ונע, שמות עצם ופעלים, ועוד ועוד. לא התימרנו לעסוק בכלם, אולם נראה שדי בעקרונות שהבאנו כדי להעניק למעיין מפתחות לגישה מקיפה להבנת המילים בספרנו. כפי שהאדם משקף את הבריאה בצורת גופו ואיבריו, כך האותיות והמילים בלשון הקודש מגדירות הן את 'פשט' הדבר והן את עומקו ותכליתו. מכאן שעל כל בעל נפש להשתדל ולהפוך במילים הקדושות, ואז יבין את רצון ה' גם מתוך כל תיבה ותיבה של הלשון הקדושה.

ברשימה שלפנינו סיכום העקרונות בקצרה בתוספת כללים חשובים

- א. הכשל החושי: הטעות במשמעות המילים הנגרמת מההתרשמות החיצונית.
- ב. האות כשורש המילה: לכל אות משמעות משלה, וכל מילה היא צירופי המשמעויות של האותיות המרכיבות אותה.
- ג. השורשי הזוגי: השורש במילה הוא בן שתי אותיות, ומהן ענפים למילים רבות.
- ד. השתלשלות ההגאים: יש באותיות המתחלפות סדר השתלשלות מן הרפה אל המועצם, בדומה להשתלשלות מהרוחני אל הגשמי.
- ה. חילופי אותיות: במילים דומות בהן אחת מתחלפת, קיים הבדל דק גם במשמעות המילים.
- ו. היפוך אותיות: במילים בהן האותיות זהות אך סדר האותיות במילה שונה, כל מילה כוללת את הוראת כל ההיפוכים.
- ז. המילים הנרדפות: אין מילה אחת זהה במשמעותה לאחרת - על אף הדמיון והקרבה

שפירושו למטה, בסוף מילה), כמו בְּרֵאשִׁית, מוֹדָה. אבל יש מילים שההברה המוטעמת היא בהברה שלפני כן, בראש המילה, ועל כן (על פי רוב) המילים שהברתן **מלעיל** (דהיינו למעלה מסוף המילה), מסומנים בסידור זה בסימן מיוחד (הדומה לסימן המתג) כמו לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ... ולא בקריאת שמע בלבד אלא אף בפסוקי דזמרה ובתפילה צריך לדקדק בכל זה. והוא הדין הקורא בתורה, בנביאים או בכתובים, יש לו להזהר בכל זה. ומה שהזהירו בקריאת שמע הוא מפני שכל ישראל קורין אותה פעמיים ביום, חכמים ועמי הארץ, ולפיכך הוצרכו להזהיר מפני עמי הארץ שאינם בקיאים בקריאה". ואמר לי "כ"ק האדמו"ר מאמשינוב שליט"א שיש מקום לעורר בתלמודי התורה להקפיד על הגיית מלעיל ומלרע.

1. **עליות אליהו (עמ' צה):** "בראשונה הזהיר הגר"א להיות בקי בכ"ד ספרי הקודש עם הנקודות והטעמים, ערוכים בכל ושמורים... ועל צבאם דגל חכמת הדקדוק". **(שם) אות עה:** "סיפר לי הגאון אב בית דין דקהילת קידאן נ"י: בהיות הגאון (מוילנא) בטל ילדותו בקהילת קידאן עמל אז מאוד שילמדו בתלמוד תורה על כל פנים **מלעיל ומלרע** למען יוציאו בפייהם התיבות נכונן. ובשחוק אמר כי לפי צפצופם לא אמרו דבר אמת מעולם (כי תיבת 'אמת' אמרוה בהטעמה מלעיל במקום **מלרע**, ואין זו 'אמת')".

שביניהן.

- ח. מלעיל מלרע: הגיית המילה בטעם עליון או תחתון משמעותה הוראת המילה כדין או חסד, פועל עומד או יוצא.
- ט. המילים המורכבות: מילים המורכבות משתי תיבות, משתי משמעויות מצורפות.
- י. עקרון הפְּלִיּוּת: כל מילה בלה"ק כוללת רבדים רוחניים, גשמיים, מוסריים ומעשיים כאחד.
- יא. עקרון המשמעות הנצחית: אע"פ שהמציאות משתנה, מילות לה"ק מורות על האמת התמידית, המשמעות הנצחית.
- יב. עקרון האמונה: אמונה מלשון אימון, שלמות וסדר בגשמיות וברוחניות, המשתקפת בצלילים, באותיות ובמילות לה"ק.²

1. מלשון 'כל', תפיסה כוללת.

2. ראה פרק נז: 'צדדי האמונה' (האמונה - שורש המציאות)

שער

א

פרק א: אגודל

פרק ב: אגרוף

פרק ג: אלימות

פרק ד: אוזן

פרק ה: אופנה

פרק ו: אכפת

פרק ז: אכזריות

פרק ח: אנוש

פרק ט: אצבע